

ХРОНИКА

ПАМ'ЯТНИКИ КУЛЬТУРИ

* Заповідник Тараса Шевченка. Колегія Наркомосу, обміркувавши на екстремному засіданні справу з сучасним станом заповідника Т. Шевченка, ухвалила звернутись до Раднаркому з доповідною запискою про його впорядження.

Колегія вважає за потрібне збудувати новий пам'ятник Шевченкові у заповіднику, пристосувавши відкриття його до десятих роковин Жовтневої революції. Для цього, на думку Колегії, треба, крім асигнування по держбюджету, організувати також і збирання громадських коштів, та крім того оголосити конкурс на найкращий проєкт для пам'ятника, зацікавивши цією роботою художні сили і громадські організації.

Щоб утворити на заповіднику умови для масової культосвітньої роботи, Колегія накреслила низку практичних заходів, визнавши за потрібне, насамперед, збудувати будинок Тараса Шевченка біля могили, що обслуговував би в культурному відношенні всіх відвідувачів. Колегія звернулася до Раднаркому з проханням призначити на початку 27-го року спеціального досвідченого культосвітнього робітника для керування культурною заповідника.

До роботи в справі впорядкування заповідника буде притягнуто всеукраїнське товариство „Геть неписьменність“, що візьме участь у побудованні Будинку Шевченка, в переведенні там культроботи, у виданні фотографій могили та окремих моментів з життя Тараса Шевченка і, головне, візьме на себе утримання лікпунктів по поселках Монастирки, Бесарабки та інші, що є навколо заповідника.

При будинку, на думку колегії, буде утворено бібліотеку з достатньою кількістю Шевченківських творів та літературою про Шевченка. Крім того колегія доручила відповідним інстанціям розробити план організації музею при будинку. Також буде збудований на заповіднику за безпосередньою участю ВУФКУ — кіно-театр.

Всі ці заходи, а також устаткування пристани з певною кількістю човнів, впорядкування водопостачання, місця для купання і переведення меліорації заповідника дадуть можливість піднести роботу заповідника на належну височину.

* Музей революції в Києві. Музей Революції відкриває новий відділ народництва. Музей одержав для цього цінну колекцію лондонських видань Герцена „Вільну друкарню“, „Колокол“, „Майбутнє“, „Правдивий“. Відкривається також спеціальний куток історії Південно-Руського робітничого союзу, що на чолі його стояли Шедрина та Ковалюкова. Музей має фотографії та автографи керівників союзу.

* Нові придбання Всеукраїнського Історичного Музею. Завідатель історично-побутового відділу влаштував у літі подорож на Поділля та Волинь. Підчас цієї подорожі придбано біля 800 речей різних епох. Найвидатніші придбання — це серія старих католицьких орнатів (культовий одяг), зроблених в Західній Європі наприкінці XVII та початку XVIII сторіччя. Крім того, придбано старопольське шитво XVIII сторіччя та колекцію старовинних ікон і серію скульптур. Серед них найцікавіші три ікони, що їх малював відомий майстер кіпрак Тропинин. Разом із тим, придбано колекції старовинних та новітніх керамічних виробів, з металів, дерева, то-що (речі народного мистецтва побутового характеру), та колекцію кольорових українських лубочних гравюр XVIII і XIX сторіччя.

* Всеукраїнський музей книги. Розпочато підготовчі роботи до організації в Києві Всеукраїнського Музею Книги, що охопить всю книжкову промисловість від старих часів аж до наших днів.

* Важливе музейне придбання. В Ленінграді є колекція українських старовинних речей гр.-на Потоцького. В свій час гр. Потоцький зібрав велику бібліотеку, що має до 14 тис. книжок старовинних видань та значну колекцію гравюр, картин, художніх меблів, порцеляни та старовинної зброї. Всі ці речі мають велике значіння для вивчення українського побуту минулих століть.

Цю колекцію передано Наркомосвіті УСРР для українського музею. Нині колекцію пакується і 15-го жовтня її передбачається відправити до Києва в лаврський музей заповідник. Всього буде відправлено книжок та старовинних речей зо 5 вагонів.

* Збирання старовинних речей. Дніпропетровський краєвий історико-археологічний музей, що працює під керівництвом акад. Яворницького, збагатився цілою низкою нових експонатів.

До музею надійшло багато церковних речей з колишніх церков запорозького козацтва. Серед них — євангелія вагою півтора пуди, велика церковна чаша 18 віку, церковний одяг архирейів та священників 18 віку і багато інш.

До музею надійшло також чимало речей кам'яного віку, 4 гармати початку 18 віку — часів війни з шведами та 10 кам'яних баб.

За керівництвом акад. Яворницького провадилися розкопки в Перещепинському районі, де знайдено могилу неолітичної доби (за кілька тисяч років до нашої ери). Там же знайдено земляний посуд та останки похованих.

* У Верхньодніпровському. Місцевий історико-археологічний музей провадить розкопки. Знайдено кістяк мастодонта. Робота провадиться під керівництвом наукових робітників музею.

* Нові матеріали про Коліївщину. Дніпропетровський Окрархів знайшов цілу низку справ про гайдамацький рух на Україні в 18 віці. Чимало знайдено документів про Коліївщину — гайдамацький рух 1768 року. Є чимало допитів учасників цього руху та скарг польських панів київському генерал-губернаторові на бешкети гайдамацкі, та вимог про компенсацію за збитки, заподіяні гайдамацькими нападами.

* Відділ мистецтва при Волинському музею. 3-го жовтня Волинський Державний Науково-Дослідний Музей відкрив відділ мистецтв.

Власне кажучи, „Комітет в справі охорони пам'яток старовини та мистецтва“ був закладений в Житомирі ще в травні року 1919-го. Протягом 3-х років він зібрав силу всяких мистецьких скарбів, що їх передавав музеєві. І року 1922-го музей уже розгорнув був відділ мистецтва, але тоді цей відділ не був цілком систематизований.

Мистецькі скарби розташовано в перебудованому відділі мистецтва, в певній, строгій системі, в 7-ми таких окремих відділах: італійське мистецтво (клерикальне), голландське мистецтво (що відображає народний побут), німецьке мистецтво (доби феодалізму), французьке мистецтво (доби розквіту самодержавства, мистецтво на службі в аристократії), „Люде і побут І половини XIX віку на Волині“ (портрети, меблі, обстановка, хатне начиння), відділ східної кераміки й, нарешті, відділ сучасної образотворчості.

Серед картин та інших мистецьких скарбів є сила первотворів, що належать найбільшим світовим майстрам і могли б зай-

няти почесне місце у всякому музею Радянського Союзу й Європи.

Перебудований відділ мистецтва набуває великої ваги в справі мистецького виховання трудящих мас, а також має виробниче значіння, даючи високі зразки обробітку дерева, металу, кераміки то-що.

* Охорона Сорочинських пам'яток старовини. Будинок Гоголя. Наркомосвіта командувала краєвого інспектора по охороні пам'яток мистецтва проф. Таранушенка в Сорочинці, щоб обслідувати будинок, де колись народився М. В. Гоголь. Обслідування виявило, що цього будинку вже немає; залишився лише флігель, де мешкала колись мати Гоголя і де, можливо, і народився Гоголь. Нині в будинку міститься інтернат міліції.

Наркомосвіта гадає використати цей флігель для культурного закладу, присвяченого письменникові.

* Черкаський музей поповнюється експонатами. Окрархом представлено до Черкаського музею збірку картин і церковних речей з м. Корсуня. Серед експонатів є мармурова статуя Христа роботи Антокольського, що належала поміщика Лопухину. В конторських книгах поміщика ціна цієї статуї стоїть — 10.000 крб.

Черкаський Окрмузей, після приєднання до нього Золотоноського значно збагатився картинами, посудом, килимами. Зареєстровано всіх речей понад 15.000. Через тісноту помешкання й невідремонтований під'їзд багато експонатів навіть не розташовано для огляду.

* Археологічні розкопки в Шевченківській окрузі, що їх переводив з 18 по 28 вересня дійсний член Всеукраїнського Археологічного Комітету при УАН П. І. Смоличов, виявили в с. Масловій (околиці Златополя) некрополь (могильник) II — V ст. нашої ери.

Серед могил траплялися обряди трупопокладання та трупоспалення. Речі, знайдені в могилах, а саме: гарний посуд римського типу, римські прикраси фібуш то-що, вказують на торговельні зв'язки людей, тут похованих, з римськими провінціями. Національність мешканців України тої доби досі ще є об'єктом суперечок — отже ці досі малодосліджені „поля похоронних урн“ мабуть краще за археографічні (писані) джерела дадуть реальну матеріальну підставу для розв'язання цієї проблеми археологічним шляхом.

Всі речі (навіть є цілі урни!), хоч вони є великі уніками, залишаються в черкаському музеї.

* Найбільша бібліотека світу. Згідно з офіційними інформаціями, найбільша бібліотека світу є тепер публична бібліотека у Ленінграді. Налічує вона

4.250.000 томів. До війни вона стояла на третьому місці, після таких бібліотек, як паризька Народня Бібліотека та лондонський British Museum.

* Новий Музей. В Палаццо Пезаро в Венеції, в найкращому будинкові, що його збудував славнозвісний архітект Баль-

тазарє Лонгена, закладається новий державний Музей Східно-Азіатського мистецтва.

* Пам'ятник Шопеніві. Востанніх числах жовтня в Польщі відбулось урочисте відкриття пам'ятника Фридрихові Шопеніві, славнозвісному композиторові.

НАУКОВІ ЗАКЛАДИ

* Робота історичної секції Української Академії Наук. Історична секція Всеукраїнської Академії Наук накреслила на найближчий час широкий план роботи. Тепер секція, на чолі якої стоїть академик Михайло Грушевський, сконцентровує та опрацьовує матеріал щодо історичного минулого України. Крім журналу «Двохмісячника „Україна“», секція вже видала низку наукових історичних праць, а також низку історико-соціологічних етюдів що до первісної громади.

Секція готує до друку низку видань, з яких особливо слід зазначити збірник „За 100 років“, який охоплює період від декабристів до 1925 року, з матеріалами про українське національне відродження. Друге цікаве видання з тих, що передбачаються — збірник „Українська народня дума“, в якому будуть вміщені всі зразки українського народнього епосу.

Крім того, секція містить статті в чеському історичному журналі „Славія“ і по французьких історичних журналах. В історичній секції, крім академіка Грушевського, працюють професори Олександр Грушевський, Щербина, Гермайзе та інші.

Секція має на Україні 4 філії. 6 філій також і в Західній Україні.

* Зібрання пам'яті акад. Гнатюка. В Академії Наук відбулося жалібне зібрання, присвячене пам'яті акад. Володимира Гнатюка. Акад. М. Грушевський висвітлив діяльність Гнатюка, як секретаря наукового т-ва ім. Шевченка, навколо якого до війни об'єднувалися вчені та письменники Галичини, Закарпаття та Східної України. Інші промовці відзначали велику роботу Гнатюка в к. „Літературно-Науковому Віснику“ та велику наукову вагу етнографічної праці небіжчика. Відзначались також великі послуги Гнатюка у виданні наукових праць товариства ім. Шевченка.

* Науково-дослідний інститут педагогіки. Цього року в Харкові відкривається науково-дослідний інститут педагогіки. Бюджет та штати інституту вже затверджено. При Наркомосі утворено спеціальну комісію для всебічного оформлення цього закладу та підшукування для інституту відповідного приміщення.

* Соціально-історична секція при харк. науковому т-ві. Рада Харківського наукового т-ва вирішила заснувати соціально-історичну секцію, що має на меті розробляти питання історії класової боротьби взагалі і, зокрема, на Україні питання соціології, первісної культури, археології, етнології, етнографії, мистецтва всевітнього й українського. Секція притягатиме до роботи висококваліфікованих фахівців в цих наукових галузях і громадян, що цікавляться чи вивчають питання суспільствознавства в широкому розумінні. Члени соціально-історичної секції вважатимуться членами Харківського Наукового т-ва на загальних підставах.

* Робітничо-селянський університет у Харкові. У Харкові організують робітничо-селянський університет. Утворено організаційне бюро, якому доручено остаточно опрацювати всі питання що до встаткування університету. На голову бюро обрано заступника голови Раднаркому тов. Сербиченка.

* Листи від закордонних наукових закладів. УАН одержала листа від Баварської Академії Наук, у якому повідомляється, що німецькі наукові та громадські кола вельми зацікавилися роботою Української Академії, культурним та економічним життям України. Їх дуже цікавлять видання УАН, особливо з історії України. Баварська Академія просить провадити постійний обмін видань.

Такого ж листа одержано й від Віденської Академії Наук.

* Зв'язок з Італією та Іспанією. Відомий математик акад. Крилов, що перебуває в науковій командировці за кордоном, надіслав до УАН листа в якому повідомляє, що наукові кола Італії та Іспанії дуже зацікавилися роботою УАН. Акад. Крилов налагодив зв'язок з науковими установами та окремими вченими цих країн.

* 150-ліття газети на Україні. 17 жовтня український інститут книгознавства влаштував засідання комісії інституту книги, присвячене 150-літтю виходу першої газети на Україні. Першу українську газету було надруковано у Львові 1776 р. французькою мовою, за назвою „Gaset de Leopold“.

* Пр. Шиманович працювати-ме при Харківському Інституті Марксизму. Професор Шиманович, що прибув нещодавно із Львова, буде працювати при Харківському Інституті Марксизму, де утворюється катедра для вивчення історії західних українських земель.

* Вивчення мистецтва національностей СРСР. В Держ. Академії

Худож. Наук відбулось урочисте відкриття нового відділу — в справі вивчення мистецтва національностей СРСР.

* Бюлетень асоціації сходознавства. У Харкові вийшло перше число бюлетеня Всеукраїнської Наукової Асоціації Сходознавства. Незабаром вийде в друку перше число журналу цієї асоціації „Східний Світ“.

СЛОВНИКИ

* 2. та 3. томи академічного словника живої мови. Комісія живої української мови Всеукраїнської Академії Наук інтенсивно готує до друку фундаментального українсько-російського словника, що розрахований на 400 аркушів.

Незабаром має вийти другий і третій томи, що вже зредаговано. Словник буде ілюстровано народними прислів'ями та цитатами з українських письменників.

Підготровляючи словник, комісія ВУАН встановила по всій Україні широкі сітку кореспондентів з учителів, агрономів, amatorів словесности і навіть учнів, що реєструють вирази живої мови. На цей час комісія має вже більше 727 тис. філологічних карток.

Поруч з цим, працює діалектологічна комісія і комісія для вивчення історії української граматики. Редагує словника академик Кримський спільно з Гринченковою, Голоскевичем та Ганцовим.

* Технічний словник. Вийшло з друку друге видання, змінене та доповнене, російсько-українського технічного словника В. Дубровського. Словник містить у собі 4600 технічних термінів в перекладі на укр. мову. До словника додано українського покажчика. Укрголовна наука нагородила це видання премією.

* Практичний правничий словник. Юридичне Видавництво Нарком'юсту УСРР видало невеличкого практичного словника, що його склали С. Веретка та М. Матвієвський і зредагував Ю. Мазуренко.

ВСЕСВІТНЯ ЛІТЕРАТУРА Й МИСТЕЦТВО

СЕРЕД ПИСЬМЕННИКІВ І ХУДОЖНИКІВ

* Заснування катедри мистецтвознавства. Укнаука вирішила заснувати в Харкові секцію мистецтвознавства, що буде відділом Київської катедри мистецтвознавства. Харківська секція складатиметься з 2-х підсекцій: українського мистецтва, що нею керуватиме проф. Таранушенко і східного мистецтва під керівництвом проф. Гордієва. Загальне керівництво секцією покладено на проф. Гордієва.

Матеріальною базою для секції мистецтвознавства буде художня філія Харківської центральної наукової бібліотеки і відділи українського й всесвітнього мистецтва Харківського музею ім. Артьома.

* Преміювання кращих творів. Постановою Раднаркому УСРР асигновано Наркомосу 1000 карб. на преміювання кращих творів з поля художньої літератури й критики. Кожен, хто бажає виступити претендентом на премію, повинен подати до преміальної комісії комітету свої заяви з зазначенням праць цього року, що їх можна буде преміювати.

* Президія Франківського комітету звернулася до всіх радянських ор-

ганізацій профсоюзів, окрнаросвіт та взагалі всіх культурних установ з проханням подати точні назви й адреси всіх установ, шкіл, ВУЗ'ів, сельбудів, хат-читалень, вулиць та майданів, названих ім'ям Івана Франка, а також про переведення інших заходів в зв'язку зі вшануванням пам'яті Івана Франка.

* „Вапліте“. 29 жовтня відбулися загальні збори членів ВАПЛІТЕ, на яких переобрано президію та контрольну раду. До президії увійшли: М. Куліш (президент), М. Яловий (заступник), Арк. Любченко (секретар). До контрольної ради: О. Досвітній, О. Слісаренко, Епик. На зборах розглянуто також заяви нових товаришів про вступ до організації. Ухвалено прийняти т. т. Смолича та єврейск. поета Квітку.

— У суботу 30 жовтня в помешканні Заліз. Технікуму заходами культкому Технікуму відбулася літературна вечірка. З переднім словом про нову українську літературу виступив проф. О. Білецький. В демонстрації творів брали участь письменники (члени ВАПЛІТЕ): Аркадій Любченко, Петро Панч, В. Сосюра.

* Нова літературна асоціація в Києві. 7 листопада в Києві складено нову літературну організацію МАРС (Майстерня Революційного Слова). До складу асоціації увійшли письменники: Антоненко-Давидович Б., Брасюк Г., Галич М., Качура Я., Косинка Г., Підмогильний В., Плужник Е., Тенета В., Фальківський Д., Ярошенко В. Статут послано на затвердження до Наркомосвіти.

* Ювілей письменника Д. Загула. В клубі робітників освіти у Києві відбулося урочисте вшанування українського письменника Дмитра Загула в 20 роковини його літературної діяльності. Ювіляра вітали, як поета, критика та перекладача, представники багатьох українських, руських та єврейських письменницьких асоціацій, представники союзу робітників освіти, робітники друку та наукові робітники, а також представники Союзу революційних письменників Західньої України.

Ювіляр одержав привітальні телеграми від письменницьких асоціацій з Одеси, Харкова, Дніпропетровського, то-що.

* Ювілей „Плуга“. В квітні 1927 р. минає 5 років існування спілки селянських письменників „Плуг“. До дня ювілею має вийти з друку 4-ий альманах „Плуга“ з відповідним художнім матеріалом. Крім того, ЦК „Плугу“ ухвалив видати до ювілею окрему книжку за назвою „Спілка Плуг за 5 років“.

ЦК „Плуга“ вже розпочав систематизацію, збирання та підготовки історичних матеріалів до ювілею. Святкування самого ювілею відбудеться підчас 4-го з'їзду спілки 3—6 квітня 1927 року.

* ДВУ видає збірку творів В. Блакитного. Державне Видавництво України виготовило до друку повну збірку творів В. Блакитного (В. Елана). На день першої річниці з дня смерті небіжчика (4 грудня) вийшов збірник його поезій.

В збірку творів увійдуть: літературні, публіцистичні і сатиричні твори В. Блакитного.

* Нові матеріали про Шевченка. Співробітник Української Академії Наук М. Новицький зібрав підчас своєї подорожі на Полтавщину великий матеріал про Тараса Шевченка.

Новицькому вдалося знайти новий матеріал, що освітлює відносини Шевченка до товариства „Моямордія“. Цей новий матеріал вказує на революційний характер товариства та деякі зв'язки його з польськими революціонерами. До цього ж часу біографи Шевченка часом освітлювали це товариство виключно як „мпанію п'яниць“.

Крім того, зібрано матеріал, що подає нові відомості про особисте життя Шевченка. Матеріал цей незабаром буде опублікований.

* Ненадруковані листи Шевченка. В родинному архіві однієї з київських вчительок — внучки друга Шевченка знайдено нові, ніде ще ненадруковані листи Т. Шевченка, що стосуються останніх років життя поета. В цих листах Шевченко пише про видання свого „Кобзаря“, про враження від подорожі до мастку Воронцово-Городище та інше. В архіві також знайдено картину Шевченка — пейзаж околиць мастку Воронцово. Ця знахідка буде передана до національної бібліотеки Всеукраїнської Академії Наук.

* Українська Академія Наук одержала оригінали оповідань Шевченка, писаних російською мовою, а також листи його до секретаря Російської Художньої Академії, Григоровича.

* Увічнення пам'яті Івана Франка. Щоб увічнити пам'ять відомого українського письменника-революціонера у зв'язку з десятиріччям з дня його смерті, що минуло літом цього року, Чернігівський Округовим постановив назвати Остерський педагогічний технікум — „технікумом ім. Івана Франка“. Вирішено завести дві стипендії імені письменника для учнів.

На розгляд чернігівській міськраді передано питання про те, щоб іменем Івана Франка назвати одну з вулиць в Чернігові та одну з міських шкіл Соцвиху.

* Твори Франка єврейською мовою. Єврейська газета „Дер штерн“ друкує твір Івана Франка „Сурка“, написаний у вересні 1889 р., в перекладі поета Л. Квітки.

* Літературний фонд у Ленінграді. На організаційній нараді ленінградських письменників, що недавно відбулась, обрано тимчасове правління „Пролітфонду“, до якого увійшли представники пролетарських і селянських письменників.

Правління ухвалило перетворити „Пролітфонд“ на літературний фонд, з метою — об'єднати в ньому всіх письменників, членів профспілок (до цього часу в Москві існував „Пролітфонд“, що обслуговував інтереси письменників).

В зв'язку з цим тимчасове правління виробило новий статут. Найближчі завдання літфонду — підтримувати матеріально письменників, що мають у цьому потребу, давати позики під рукописи то-що.

Тимчасовому правлінню будуть передані грошові суми, що внесли в літфонд деякі ленінградські видавництва. Тимчасове правління звернулось також до бюро секції друку Робосу з пропозицією — додати до типової умови з видавництвами, яку щойно виробляється, пункт про відрахування з видавництва 1% в літфонд з усієї суми авторського гонорару, що вони виплачують.

А для приватних видавництв, що користуються переважно з праці перекладачів, роботи яких оплачується далеко нижче, ніж авторів оригінальних творів, запропоновано встановити 2% відрахування.

* У Будинкові Преси. При „Будинкові Преси“ в Ленінграді організується „Общество Настоящих Парней“, що ставить собі за мету — бичем сатири та гумору вигонити з сучасного життя все те, що його псує.

Товариство видає на днях маніфеста, в якому, між іншим, закликає в першу чергу гумористів, письменників та художників, а також усіх друзів сміху, вступити до лав товариства.

В тимчасове правління увійшли літерати: Ісидор Гуревич, Ів. Прутков., Мих. Пустинин, Олександр Фліт і художники: В. Антоновський і Н. Радлов, а від Будинку Преси т. Н. П. Баскаков.

* Ювілей письменника Якуба Коласа. Незабаром видатний білоруський письменник Якуб Колас святкує 20 роковини своєї літературної діяльності. Для вшанування ювілянта при НКО Білоруси утворено спеціальну комісію.

* Фітрат — відомого узбекського письменника — Наркомос командировав до Ленінграда, щоб виготовив до друку старовинний рукопис Кудатку-Білік. Йому ж доручено збирати матеріали з історії узбекської літератури в бібліотеках Академії Наук.

* Узбекдержкіно. Конкурс сценаріїв, організований Узбекдержкіно, не дав жодних наслідків. З надісланих 156 сценаріїв жоден не придатний для постановки або для переробки.

* Міжнародний Конгрес Кінематографії. В кінці вересня в Парижі відбувся міжнародний Конгрес кінематографії, де брало участь 450 делегатів усіх країн.

* Реставрація „Гамлета“. Гергард Гауптман закінчив нову редакцію тексту „Гамлета“ Шекспіра. Він її написав на підставі детального вивчення різних варіантів трагедії. Роботу цю Гауптман почав тому, що текст Шекспіровського „Гамлета“ не скрізь узгадується з історичними даними і протягом багатьох років його дуже поспували. „Гамлет“ у новій редакції піде у Берлінському „Німецькому Театрі“.

* Конкурс новель. Американські університети в Іові та Кентуккі організували конкурс новель. Кожна Академія надсилає на конкурс по 10 студентів, які в дуже короткий термін повинні подати по одній новелі.

* Літературний „Інтернаціонал“ у Парижі. Літературна Секція

міжнародного інституту інтелектуальної праці заклопотана тепер справою перекладу значніших творів кожного народу на найвизначніші європейські мови. Мистецька Секція протягом цього року складала спеціальну музейну збірку. З інших праць інституту звертає увагу праця про ідентифікацію творів мистецтва за допомогою дактилоскопічних відтисків.

* З італійського письменства. Відомий поет-письменник Папіні працює тепер над великою біографією Мікеля Анджело. Остті видає новий том своїх новель — „Речі, що їх бачимо“. Феррело випустив у світ першу частину своєї великої історичної повісті — „Італія біля 1890 року“. Футурист Піні, приєднуваючи фашистам, пише книжку — „Беніто Муссоліні“.

* Б. Шов і видавець. Нещодавно видавець „міжнародного“ місячника, *Europäische Revue*, якийсь „князь“ де-Роган звернувся до Б. Шова з проханням бути співробітником його видання. Відомий письменник, відповідаючи на пропозицію, дав таку пораду: коли хочете, щоб ваше видання було корисне для суспільства, то мусите закликати лише молодих і нехтувати старими. У всякому разі не надійтеся на тих, що мають уже 38 літ, бо вони будуть лише обтяжувати видавництво, однак, якби серед них були певні ваші прихильники, то всеж таки забезпечте за собою можливість нападу на них. Зробіть із свого часопису генеральний штаб молодих левів, які все могли б подолати. Коли б наміть вони стали нападати й на мене, то мені було б приємно почувати, що мої поради не пропали марно“.

* Нова книга Кіплінга. У Лондоні з'явився том нових оповідань Кіплінга, до якого додано двадцять недрукованих його віршів „з днів юнацтва“.

* Шеллі й літературна „слава“. У щойно виданому повному збірникові творів Шеллі вміщено цікаві листи поета до одного його приятеля. З тих листів довідуємся, що „етеричний“ письменник досить реально вміє дбати про свої інтереси: в одному з цих листів є доручення приятелеві протісінько підкупити критику й не шкодувати на те грошей, бо мовляв — „коли виходить повість, то треба відразу високо ставити свою репутацію“.

* Нобелівські нагороди. З офіційного звіту фундації Нобеля довідуємся, що цьогорічний капітал фундації сягає до 30.739.302 шведських корон. Згідно з полігом відсотків на п'ять щорічних премій, — цьогорічна нагорода буде, приблизно, біля 500.000 шв. корон.

За останніми відомостями, цьогорічна нагорода призначена ірландському письменникові — Б. Шову.

* Антологія сучасної світової поезії. Накладом видавничої фірми д-ра Зака і д-ра Діаманта у Відні вийшов у світ перший том антології всесвітнього письменства XX віку. Видання складатиметься з семи томів: т. перший — європейська поезія, т. другий — поезія позаєвропейська, т. третій — романська проза, т. IV — слов'янська проза, т. V — германська, англійська, скандинавська й голландська проза, т. VI — позаєвропейська проза, т. VII — німецька проза.

Том перший вийшов за редакцією Юзефа Кальмера й має 300 сторінок дрібного друку. Українська поезія репрезентована тут низкою сучасних українських поетів, почавши з О. Олеся й скінчивши львівськими „Митусівцями“ та харківськими „Гартівцями“. В цьому ж томі вміщено зразки поезій — польської, російської, білоруської, вендської, чеської, словацької, сербської, кроацької, словенської, болгарської, французької, валонської, італійської, еспанської, каталонської, португальської, румунської, угорської, фінської, естонської, ірландської, грецької, альбанської, латиської, литовської, фламандської, голландської, шведської, данської, норвезької та англійської.

* Чергові виставки Головної науки. Художній відділ Головної науки намітив програму організації чергових виставок. В цю програму входять три виставки: ретроспективна виставка сучасної графіки за останні 10 років, потім виставка утилітарного мистецтва (зв'язаного з виробництвом, із роботою робітничих клубів, з агітроботою, з роботою театрів то-що), і нарешті, виставка, що її підготується до жовтня майбутнього року, — „10 років радянського мистецтва“. Крім того, відбудуться виставки окремих художніх угруповань.

* Виставка „Жовтень“ у Всенародній бібліотеці України. З приводу 9-річчя Жовтневої Революції. Всенародня бібліотека України 2-го листопада у своїй загальній читальні (бульвар Т. Шевченка, 14) відкрила виставку книг: „Жовтнева Революція“. Виставлено 410 книжок, розташованих за такими розділами: 1) Бібліографія; 2) Підручники для клубів, роботи; 3) Красне письменство; 4) Напередодні Жовтня; 5) Жовтень в Росії; 6) Жовтень на Україні; 7) Жовтень та Ленін; 8) Жовтень та партія; 9) Жовтень та національне питання; 10) Жовтень і спілка робітників та селян.

* Наукова командировка за кордон. Цими днями за кордон в наукову командировку виїждять професори Київського Художнього Інституту художники Таран, Бойчук та проф. Межигірського Керамічного технікуму т. Седляр. Худож-

ники мають пробути за кордоном три місяці. За цей час вони мають ознайомитись з новітніми мистецькими течіями та художнім виробництвом, з пам'ятниками мистецтва та художньою школою за кордоном.

Художники мають побувати в Берліні, Мюнхені, Парижі, Камі, Флоренції, Венеції, та Львові.

* Виставка кіно-плакатів. Харківський АРК найближчим часом відкриває першу на Україні виставку кіно-плакатів. До участі у виставці запрошено ряд художників, що обслуговують українську кіно-промисловість: Довженка, Болотова, Каплана, Соболя, Бондаровича, Мартинова. Лівшиця та інші. На виставці крім кіно-плакатів, кількістю до 150, будуть представлені шкідливі та етюдні майбутніх кіно-плакатів. Виставка міститиметься протягом 2-х тижнів у фойє кіно-театру ім. К. Лібкнехта, а після того буде перевезена до Києва, і звідтіля до Одеси.

* Подарунок полтавській картинній галереї. Полтавська картинна галерея одержала в подарунок від вдови скульптора Позена, творця пам'ятника Котляревському в Полтаві, 11 скульптурних робіт Позена.

В числі їх є перші ескізи барельєфів пам'ятника Котляревському (окремі сцени з творів письменника).

Крім того, одержано 14 картин роботи академіка Боткіна.

* Виставка робіт українського маляра. 15-го жовтня в Парижі в Галереї Андре відкрито виставку останніх праць українського маляра Миколи Гушенка. Як мистецька, так і політична преса Парижа присвячує цій виставці чимало уваги.

* „Чотири Мистецтва“. Виставку товариства художників „Чотири мистецтва“ відкрито 31 жовтня в помешканні Російського музею. Головні учасники виставки по живопису — П. Кузнецов, Петров-Водкін, Мартирос-Сар'ян, грузинські художники Ладі-Гудіашвілі, Кахібадзе та ін.; по графіці — Фаворський, Кравченко, Могілевський та ін., по архітектурі — акад. Щусев, Таманов та ін.; по скульптурі — Матвіїв, Чайков, Гольдман. До участі на виставці притягнуто і ряд молодих художників із провінції.

* Інтернаціональна виставка мистецтва книги. Спілка Німецьких Художників Книги звернулася до художника Д. П. Штерберга з пропозицією — взяти на себе уповноваження в справі організації руського відділу на інтернаціональній виставці мистецтва книги, що відкривається в Ляйпцигу. Виставку організує німецьке Товариство Художників за колегіальним принципом: в кожній країні намічається

художника, якому доручається організувати національний відділ. На виставці буде представлено сучасні досягнення з усіх галузей мистецтва книги, за винятком чистої графіки та реклами.

* Художня виставка в Берліні. В перших числах листопада в Берліні за найближчою участю всесоюзного товариства культв'язку із закордоном відкрилась виставка візантійської і староруської живописи. На виставці є багато копій визнач-

ної живописи, фотознімків візантійських і староруських фресок, реставрованих в СРСР.

* Картина Рафаеля. На початку вересня один бенгальський купець купив на базарі в Калькутті картину, на якій зображено „Вогоматір із Христом-Дитиною“, і надіслав до Італії, щоб там її реставрували. Картина, як виявилось, належить пензліві Рафаеля, що встановлено експертами.

СЕРЕД КНИГ І ЖУРНАЛІВ

* Журнал „Вапліте“. Вільна Академія Пролетарської Літератури приступила до видання періодичного двохмісячного літературно-мистецького журналу „Вапліте“. Журнал має на меті освітлення в найкращих зразках як української так і всесвітньої нової літератури й мистецтва. До участі запрохано найвидатіших літераторів і художників. Перше число вийде в грудні м-ці ц. року.

* Новий літературно-мистецький журнал. З листопада місяця має виходити новий літературно-мистецький місячник — „Молодняк“. В журналі бере участь український літературний молодняк та марксистсько-критичні сили. До складу редколегії журналу входять т.т. О. Громів, Даніман, П. Трублаєвич, А. Хвиля та П. Усенко.

* Новий журнал американської компартії. Американська комуністична „Уоркерс Парті“ починає видавати що-тижневий робітничий журнал „Сеңдей Уоркер“. У кожному номері, крім різного політичного й літературного матеріалу, буде відділ „СРСР за тиждень“.

* Видавництво „Радянське Село“ розпочинає з жовтня видавати журнал типу російського „Селькор“, що буде освітлювати питання роботи сількорів на Україні. Крім того, в планах видавництва стоїть

ще видання селянського літературно-художнього журналу для села.

* Спілка „Плуг“ має з нового року реорганізувати свій журнал „Плужанин“ в популярний двохтижневик літературно-критичного характеру.

* Перша всеукраїнська книжкова лотерея. З дозволу ВУЦВК Центральної Комісії Допомоги Дітям організує велику Всеукраїнську книжкову лотерею. Всею буде розиграно книжок на 1 мільйон карб. Виграші вартістю від 10 карб. до 3-х тисяч карб. Лотерею переводить ЦК ДД разом з видавництвом „Пролетарій“.

* Масова українська робітничая газета. За постановою президії ВУРПСУ з 21-го листопада в Харкові почала виходити українською мовою масова щоденна робітничая газета „Пролетар“. До редакційної колегії входять представники металістів, гірників та залізничників.

* Абісінський часопис. Країна, що має всього лише один часопис, — це Абісінія. Починаючи з 1924 року тут виходить тижневик „Берганена Солям“, себ-то „світло і спокій“, що майже цілком задруковується хронікою „двору Менеліка“ та незліченними описами святних урочистостей, яких в Абісінії рівно 150 на рік. Це нагадає італійську казку про „країну розваг“, де на кожний тиждень припадає рівно „шість свят і одна неділя“.

ТЕАТР І МУЗИКА

* Виставка кріпацького театру. Театральний музей Бахрушина, що протягом багатьох років підбирав матеріали про кріпацький театр, улаштує велику виставку, присвячену цьому цікавому і своєрідному явищу російського театру. Центральне місце на виставці займатимуть матеріали Шереметівського театру, привезені з маєтку Останкіно. В Ленінграді відділ кріпацького театру організується на виставці в Шереметівському опрічному будинку на Фонтанці.

* Школа для драматургів. При берлінському театрі Рейнгарт утворено свого роду „школу“ для драматичних авторів. Ставить вона своїм завданням — показати авторам шлях практичного застосування своєї творчості до сучасних вимог сцени. Характерно тут є те, що ця ініціатива вийшла з кола самих письменників.

* 100 років таганрозького театру. В грудні минає сто років з дня заснування у м. Таганрозі театру. Для переве-

дення свята обрано комісію від громадських, професійних та мистецьких організацій.

* Вивчення історії білоруського театру. Театральна підсекція інституту білоруської культури виробила план доповідів в справах історії білоруського театру. Між іншим, будуть розроблені такі питання: театр часів Марцинкевича, театр часів панщини, діяльність білоруського театру часів відродження доби Ігната Буйницького, театр „Білоруське товариство комедії та драми“ й інші.

* Організація в Ленінграді єврейського театру. В Ленінграді організовано єврейський театр, який відкриває зимовий сезон 1 грудня. До репертуару ввійшли: драма, комедія, музкомедія і оперета. На художнього керівника призначено Ростовцева, на зав. муз. частини композитора Мільнера. На відкриття піде п'єса „Уріель Акоста“.

При театрі буде організована літературна колегія.

* Відкриття узбекського театру. В Харді (ст. м. Ташкент) відбулось урочисте відкриття першого узбекського народнього театру.

Виставлено драму „Халіма“ Гулям Закірова.

Театр має 1.000 місць. При театрі є трупа узбекських акторів. Крім того, при театрі працює узбекський співак Карі-Якубов. За допомогою Наркомосу Карі-Якубов організував першу етнографічну трупу, до якої вступили найкращі співаки та музиканти Узбеки.

* Популяризація творчості молодих композиторів. Збори київських композиторів, переважно молодих, щоб популяризувати творчість нових авторів, улаштували вечірку молодих композиторів.

* Положення про оперний трест. НКО затвердив і передав на затвердження Раднаркому УСРР положення про оперний трест і українські держтеатри. Згідно з цим положенням оперні театри Києва, Одеси і Харкова об'єднуються в одне управління. Цим буде досягнена найбільша доцільність в оперній справі, як в художньому, так і в господарчому відношенні. Оперний трест матиме всі права господарчих трестів. Колегія постановила назвати оперні театри Академічними. Держтеатри мають право юридичної особи. Це дає їм можливість самостійно провадити господарство театру незалежно від Наркомосу. Проте, згідно з положенням, театри не мають права перекладати свої борги на Наркомос. Поза цим, театри звільняються від усіх державних і місцевих податків.

* Вшанування Франца Стидри. 13 жовтня в тісній сем'ї представників громадських, культурних і художніх організацій в Будинкові Вчених в Харкові відбулось улаштоване музи́ним товариством ім. Леонтовича вшанування дирижера Франца Стидри, що гостював у нас.

Підчас банкету дано концерт із творів українських композиторів — Сеніні, Стеценка, Степового і Липенка. Виступали: засл. арт. Донець та Чижко.

* „День всеукраїнської музики“. Музичне т-во ім. Леонтовича в Києві ухвалило провадити щоріку в першу неділю грудня „День всеукраїнської музики“.

* До організації „Дня музики“ в Харкові. В „День музики“ намічається влаштувати великого концерта в державній опері, в якому візьме участь запрошений з Німеччини диригент Гаука, а також капела „Думка“. Концерт складатиметься з творів новішої української та європейської музики. Концерт також буде організовано в державній книгозбірні. В концерті візьмуть участь квартети ім. Леонтовича та Вільйома. В приміщенні Народнього театру намічено організувати об'єднаний виступ хорів Харкова.

* Виконавчий відділ при т-ві ім. Леонтовича. При т-ві ім. Леонтовича утвориться виконавчий відділ, до якого входять: симфонічна оркестра, оркестра „Мік“, група вокалістів та музик інструменталістів солістів. Виконавчий відділ об'єднуватиме кращі київські оперові сили, вузівську молодь та видатних діячів-музик. На чолі виконавчого відділу стоятиме художня рада, що складатиметься з представників груп відділу.

* Філія музтовариства ім. Леонтовича у Тульчині. Заходами місцецьких кол. м. Тульчина на Поділлі утворено філію муз. товариства ім. Леонтовича. В житті маленького містечка ця подія набирав надзвичайної ваги.

* При т-ві ім. Леонтовича організується „асоціація сучасних композиторів“, до якої увійшло вже коло 15-ти композиторів — українських, руських та єврейських. Мета цієї асоціації — ознайомлення з сучасною музичною творчістю. В розпорядженню асоціації є квартети і солісти вокальні та інструментальні.

Окрім того, при т-ві ім. Леонтовича утворюється „Філармонія“, що має своїм завданням систематичне обслуговування з музичного боку робітничих клубів та організацію музичних камерних гуртів. Кошти своєї „Філармонія“ має добувати з членських внесків, заробітків од концертів і т. ін.

СЕРЕД УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ

— П. О. Козицький закінчив музику до п'єси „Хведько Андибер“, яку мають поставити ще цього сезону в держ. театрі для дітей.

— Б. Яновський написав оперу „Вибух“, що замовив йому український оперний трест. Сюжет опери взятий з дитячої п'єси „Тимошева Рудня“ і значно його перероблено. Композитор працює в цей час також над твором для квартету.

— Я. М. Яцикевич написав два романи та один дуєт на слова І. Франка, що виконані були під час ювілейних Франкових свят в Одесі. Окрім того він закінчив дві великі композиції: ораторію „Скорбна мати“ на слова поета Тичини та гикль із семи композицій на слова Лесі Українки „Сім струн“. „Скорбна мати“ в чотирьох частинах, для однорідних і мішаних хорів і солістів (високе сопрано й мецо-сопрано) в супроводі великого симфонічного оркестру. „Сім струн“ — це сім окремих п'єс, що кожна з них починається в одній з семи різних тональностей відповідно до семи різних звуків гами: 1) „до“ Гимн (Grave — для тенора, 2) „ре“ — пісня Briso для баса; 3) „мі“ — Коліска — для сопрано; 4) „фа“ — Сонет — для тенора або сопрано; 5) „соль“ — Рондо — для баритона або мецо-сопр.; 6) „ля“ — Ноктюрн — для сопрано або тенора; 7) „сі“ — Сеттіна для контраalto або баритона.

— М. Вериківський написав оперу „Хведір Андибер“, а зараз пише і незабаром має закінчити балет „Ягелла“.

— Л. Ревуцький закінчив дві частини своєї великої симфонії і тепер працює над струнним квартетом.

— Лятошинський опрацьовує увертюру для симфонічного оркестру.

— Ів. Руденко пише увертюру для струнного квартету.

— Богорський працює над симфонічною поемою.

* Харківська капела ДУХ. Згідно з постановою колегії НКО єдиною державною хоровою капелою на Україні визнано „Думку“. Хорова капела ДУХ, зважаючи на невеликий масштаб роботи, перетвориться на місцеву художню організацію. Перед Харківським Округвиконкомом порушено клопотання про зарахування капели ДУХ на місцевий бюджет.

* Капела бандуристів. Заходами політосвіти на початку 1926 р. в Полтаві була утворена організація бандуристів. Здебільшого це кваліфіковані співаки з музичною освітою або з великим співочим стажем. По соціальному складу бандуристи — робітники, службовці та безробітні члени спілки робітників мистецтва.

Під час організації майже всі бандуристи не володіли бандурою, але тепер ця організація бандуристів являє собою цілком оформлену, мистецьку організацію, що користується успіхом в Полтаві та окрузі. Тепер ця організація перетворюється в окружну державну капелу бандуристів. За літній час бандуристи влаштували більше як 10 концертів на районах та організували десятиденну подорож по Донбасу переважно в робітничі райони. Репертуар бандуристів складається з народних, класичних та революційних творів.

По бюджету політосвіти передбачається допомога бандуристам в 1 тис. карб. на рік.

* Відкриття української опери в Одесі. 8-го жовтня відбулося врочисте відкриття української опери в наново відбудованому міському театрі.

Склад трупи наполовину поновлено свіжими силами. Запрошено відомих закордонних українських спілців. З Варшави прибуває прем'єр варшавської опери Голіньський, що також вступає до складу опери.

* Музичне життя Кременчуцької опери. Кременчуцька Музична профшкола укомплектована учнями і навчання прогадється нормально. В цьому році введено додаткові дисципліни укр. мови і суспільствознавства.

Підняте клопотання про відкриття диригентського класу при Музшколі остаточно ще не вирішено в бюджетовій комісії.

Кременчуцька Окружна Капела ім. Лисенка. Зразковий концерт Капели відбувся з великим успіхом з художнього і організаційного боку. Наслідки праці молодого диригента, надісланого до Кременчука Київським Музінститутом ім. Лисенка і Всеукр. Т-вом ім. Леонтовича Римського А. М. досить видатні і можливо сподіватися, що в майбутньому Капела ім. Лисенка буде стояти на рівні з іншими зразковими капелами України, коли з боку влади й організації буде уділена відповідна увага й допомога.

* До святкування 100-х роковин з дня смерті Бетховена. Вищий музичний комітет Наркомосу розробив план святкування 100-х роковин з дня смерті Бетховена. Крім того, намічено організувати по великих містах України спеціальні комітети.

* Пленум ЦК Робмису. 1-го грудня у Ленінграді відбудеться пленум ЦК Робмису. На ньому будуть присутні представники центральних бюро усіх республік.

НОВІ ЕКСПОНАТИ В МУЗЕЇ СЛОБОДСЬКОЇ УКРАЇНИ ІМ. СКОВОРОДИ

(Жовтнева виставка)

Чергова виставка в Музеї Слободської України має на меті демонструвати нові експонати, що придбав Музей за останні часи. Музей звертає особливу увагу на поширення своїх відділів, — а саме — рукописного, художнього, етнографічного і в певній мірі його робота мала наслідки. Зазначаємо стисло його досягнення.

Рукописний відділ, досі, порівнюючи, невеликий, нині досить зріс через вступ рукописів Гоголівського архіву та Самборського. Що до першого, то тепер в Музеї єсть низка листів до матері Гоголя, Марії Івановни, Косяровських, Куліша, листи до діда Гоголя — Афанасія Дем'яновича, різні розписки, скарга Семена Лизогуба до пирятинського сотника з приводу розбойного нападу (1744 р.). Зі збірки родини Самборських теж цікаві документи, які доповнюють характеристику цього колишнього слобожанського діяча. Хоча життя й відірвало на довгий час Самборського від України, однак згодом він повертався не раз в своє село Стратилатівку (Ізюмщина), де пильнував полішити селянський поїг, розвиток хліборобства (виписував із Англії нові плуги, завів школу, шпиталь, лікарню, перший на Слобожанщині подбав про щеплення віспи, боротьбу з пранцями то-що. Серед рукописів, зв'язаних з його діяльністю, помічаємо на виставці лікарську книгу з його лікарні за 1808 р. Цікаві дуже лондонські записки Самборського з його власними кресленнями, записки дидактично-політичного змісту, географічного (відомості про Харків зв'язуються з ім'ям Харка), записки з риторички. З інших рукописів на виставці виставлено судову справу Виговських (1631 р.), що дає деякі доповнення до Модзалевського і безумовно цікава з побутового боку, універсал Мазепи (1707 р.), два рукописних збірники; з них цікавий один чималий мішаного змісту; інтересні замітки літописного характеру (є про останній напад татарський на Харківщину), пісня—вірш (підробка народньої Ілліча—Шипайового («Кажуть люди, я щаслива»), поема П. Чугуєвця «Мар-на» і інші Новопридані рукописи становлять чималий матеріал до вивчення деяких сторінок минулого України. Окрім одного, вони усі невідані і невідомі досі. Досліджує їх один з співробітників Музею.

Художні експонати теж цікаві. Є картина, що подає новий портрет Пушкіна на сюжет декабристський. Можна гадати, що на ній намальовано сцену читання Штейнгелем тексту конституції. Визначається серед інших своєю виразністю постать Бесту-

жева та Пушкіна. Картину можна наблизити до типу картин худ. Крендовського, що містилась у Цветковській збірці; Крендовський цікавився не раз виображенням Пушкіна. Дослідження цієї картини доповнить досить небагату літературу і про виображення декабристів. З інших картин на виставці особливо цікаві роботи Сошенка (невідомий досі портрет — І. К. Чалого, біографа Шевченка, за молодих літ, Янченка (учня Сошенка), Метелиці (оригінал «Судної ради»); копія з картини Метелиці (Картина Метелиці, як відомо, була гравірована Шевченком); оригінал картини художника — самоучки 70-х років з Полтавщини — Отрішка, яка потім мала певне поширення (Два дурні б'ються), портрет невідомої роботи Пимоненка, вид шведської могили за старих часів (на переднім плані сцена з бандуристом), малюнок козака Мамая (великого розміру), аквареля худ. Пондерні «Герц».

Музей дбає постійно також про збирання колекції фотографій відомих українських діячів, що почав робити акад. М. Ф. Сумцов. Нині маємо новоприданого портрета Шевченка, з його власноручним підписом (поет подарував цей портрет — А. Філонову), портрети В. Науменка, В. Антоновича, проф. Криницького, журналіста Масловича, П. Мирного, Максимовича, Корнеєва, збирачки українських народніх вишивок Радакової, етнографа Малінки, історика польського мистецтва, Змігродського, Твердохліба, Венгреновського, Сембратовича, Лівінової, Роздольського, Щиманова В. Горленка, Янчука, Гнатюка, Ф. Вовка, Я. Головацького (рідкий портрет — за часів його професури у Львівському унів.), М. Лисенка в осередку куреских українців під час улаштування шевченківського свята у 1911 р. (на групі онука Шевченка — І. Купріянова), худ. Безперчого І. Соколова та інших. На виставці єсть також серія видів старого Харкова; пожежа «Дворянского собрания», бунт на Вознесенській площі (у 1872 р.), Харків з Холодної гори (у 1834 р.), загальний вигляд Старого Харкова, вид с. Кручики де жив В. Каразин.

Особливо цікаве місце серед експонатів музею бере колекція сучасних народніх малюнків, що вступила з редакції «Радянського села» (понад тисячу малюнків). Є малюнки фарбами, акварелі, атрамент, олівцями. Музей нині уважно досліджує цей матеріал, інтересний і для мистецтва і для етнографії: малюнки яскраво відображають пробудження села. Дуже цікавий підхід народнього художника до життя, сучо-

реальне його виображення. З сюжетів картин на першому плані такі: „Збився з дороги“ (світогіння), „Свято кооперації“, „Дитячі ясла“ (вдалі силуетки), „У сельбуді“ (агитмент), „Безпритульний“, „Варять борщ“, „Застукали“, „Ніч на селі“, „На подвір'ї“, „Фашина везуть“, „Наші мадам читають“, „Собака біля конури“, „Кепська справа“, „Пішли жати“, „Адміністрація приїхала“, „Зацікавилися трактором“. Найкращі малюнки — акварелі: „Квітневий день“, „Село“, „Гроянди“, „Зима“, „Коло річки“, „Ожеледа“, „Трудова школа“, „Українська жінка“, „На сілососі“.

Є портрети Шевченка.

До народної обілляш-мистецтва відносяться й плакати та взагалі креслення Кам'янецької художньо-промислової школи ім. Сковороди. На виставці експоновано: „Гончарі“, „Фігури порталу домініканського монастиря“, „Копія метрики шлюбної 1737 р. візерунки. На горісті пастернак“, „Як би мені черевики“. Цікава нова збірка старих Харківських видавч. універс. типографії. На виставці є нові придбання й

етнографічного характеру: пояси з Київщини, Волині, Чернігівщини, плахти, очіпки, заплата, рушники, розмальовані дерев'яні тарілки, золотарські вироби (жетони, кулічки то-що). Серед керамічних експонатів слід відзначити барельєф „Шевченко“ (вироблений кам'янецькою школою), старі кахлі, куманці, оригінальної форми каганці, кухлики, близюки, межигірські вироби, між ними тарілки з портретами Костомарова, Бортнянського і Гарибальді; фігурки лісника та бандуриста з Волині. З інших експонатів можна зазначити фігури великого розміру — у чоловіка — шевця та гончара за їх роботою, бандуриста. Інтересна своїми оздобленнями стала козацька порохівниця, залізна кольчуга, шматок гранату, викопаної на Харківщині коло Гомілівши.

Остання виставка, як і попередні, значно збагачує Музей і, як покаже досвід, викликає співчуття до Музею з боку відвідувачів; помічається безпосереднє на виставці жертвування до музею предметів старовини та етнографії.

Ів. Єрофій

З АРХІВНИХ МАТЕРІАЛІВ

СПАДЩИНА ГОГОЛІВ'ЯНОВСЬКИХ

(Рукописи в Музею Слободської України).

Як свідчать огляди літератури про Гоголя, починаючи від старого — Пономарьова — та новіші, Заболотського й Бертенсона, різні питання з життя Гоголя освітлювалися не раз, і ювілейна література про нього (1902—1909 рр.) налічує чимало статтів про життя та рід письменника. Дослідники, ідучи за О. Лазаревськими, намагалися використати не тільки сімейні мемуари, але й дані архівного характеру. З'ясування давності роду Яновських мало своє значіння для освітлення деяких властивостей його творчості. Доведено було близькість роду Гоголя до старої української шляхти з її тяжінням до київської академії, традиційним підтримуванням літературних її інтересів. Це допомогло зрозуміти Гоголя, як автора „Вечорів“ з їх інтермедійними типами, почасти і як автора „Страшної помсти“, „Тараса Бульби“. Однак не всі документи були відомі під час ювілейних святкувань, коли література про письменника особливо збільшилась. Нині матеріал ще збільшився.

Музей Слободської України придбав кілька документів з гоголівського архіву.

Вони, безумовно, цікаві своїм змістом і відносяться до різних епох, починаючи від середини XVIII ст. геть до половини XIX в. Найдавніший документ — скарга

Семена Лизогуба до Івана Пирятинського Сотника Гогодницького з 1744 р.

Як відомо, Семен Семенович Лизогуб, онук гетьмана І. Скоропадського та зять Переяславського полковника Василя Танського, був бунчуковим товаришем і належав до так званої української аристократії. Від батьківщини у нього було чимало маєтностей, між ними села: Бурівка, Вихвостів, Невкля, Ловінка. Дід Гоголя, Атанасій Гоголь-Яновський одружився з його дочкою, Тетяною — приблизно 1770 р. За жінкою він взяв добрий посаг, між іншим і „хутір Купчинський“ „бунчукового товариша“ Лизогуба, що потім батько письменника — Василь Яновський — назвав Василівкою. У цій Василівці 1807 р. й родився М. Гоголь. Непомітний Глухівський канцелярист — Атанасій Яновський — тягнувся, за іншими, до „шляхетства“, чому й шукав споріднитися з родиною Лизогубів. Справа звичайна серед класових змагань тогочасної козацької старшини. Лизогубівський документ, про який ми маємо зараз сказати, цікавий тим, що малює внутрішні риси, характерні для життя старшини. Коли на перший погляд ми бачимо постійне бажання її лізти наверх, — до шляхетства, до дворянства, інтимне її життя свідчило, що морально вона відставала,

роблячи кроки, які наближали її до шляхти XVIII ст., де Повченські та Борзобогаті — Красенські не були одиницями.

Співала, що викликала скаргу Лизогуба до сотника, була така. Повернувшись у свою резиденцію, с. Буївку, „бунчуковий товариш“ Семен Лизогуб довідався, що без нього вчинено напад на його село Ловінь. Напад був не аби-який. „Неякийсь цікавий“, писав Лизогуб, з товарищи своїми набегши ночью в село моє і напав разбойнически на дом той же шинковий, й тамошнього войта Прокопа ледового шинкара зараз звязавши везде по коморам з огнем ходили, і сколко било моїх в него собраних провіантових денег забрали і сколко хотіли ту мою шинковку горілку пили і попившись жену его і дітей ночью перестрашали, да і все имущество шинкара моего, що ні било, забрали, и в конец разорили и на самую крайнюю обиду мне ревистра шинковніе драть вачали би... а шинкара самого обухами дополу смерти прибили, иневідомо куди увезли, з чего мне нині немалая обиди і разореніе учинилось, понеже в него (в войта) як провіантовніе денги библи, також і млин мой тамошний і всякіе работники, пилники і теслі все мое в его ведомстве состояло“. Лизогуб глянув на це, як на самовправство з боку самого сотника. Скаржучись, він політично оговорюється: „не відаю, по вашему ли приказу, чили сам собою“ хтось напав на село. „Хотя ж би паче чаянія, что еще впоследствии к вине его шинкара, то яко он подданий мой і во владеніи моем живеть, должно би било попорядку, а не самовласно поступить, і буди б я сатисфакції обидному неучинил, то подлежало б о т м вищей команде представить“. „Приказ“ сотника вчинити напад, мабуть, був, бо Лизогуб прямо зазначає: „яко уже з войсковой сиральной і полковой канцелярій, неоднократно к вам і сотенной старшині указами запрещено, что никаких обид і озлоблений не чинить і ні в чем не интересоваться, но нині видимо, уже не утоляя своей злоби і в огменность указов не представляя вищей команде самим собою і в небытность мою гвалтом і разбойнически ночью напавши на село мое крайнее разорения учинили“. Ці вчинки зроблені були „противослушности над права Малоросійскіе“. Як виявляється з дальшого тексту, шинкар був відвезений, мабуть, до сотника, бо Лизогуб вимагає в сотника відпустити шинкара, тим більш, що за полоненням „не кременалная какая вина була“, і репутації поганой він взагалі не мав. Нарешті, жалібник обіцяє жалітися на сотника далі. Незалежно від того, чим закінчилося судове діло між сотником та Лизогубом, те має вагу, що Лизогуб стояв на певному ґрунті,

спираючись на „права Малоросійскіе“, що ніби обмежують самовільство, надіслані ж сотником у с. Ловінь поводились досить характерно. Лизогуб кваліфікує вчинки їх не як урядницьку справу, а як „гвалтовний і разбойний напад“, тим більш шкідливий, що походив з розпорядження тих, кому перш за все слід було не порушувати „прав малоросійских“.

Протилежного змісту дальший хронологічно документ — лист до діда письменника Атанасія Дем'яновича від сусіди Федора Кліменка.

Лист лаконічний й найспокійнішого тону і цікавий, як малюнок побуту старосвітських поміщиків: „Любезнейший сват Афанасій Дем'янович, пишу сусіда з помилками і з слідами української вимови: „одолжіте,¹⁾ братіку, невода, гості сей день... на завтра́ будут, да риби нѣ ока, да пожалуйте, укажіте моему, в какого вашего человека есть... Хоч мало прода́л би“.

Далі маємо — боргову розписку (1846 р) „по займу коллежского асессора Гоголя Яновского и сестры его Марии Трушковской“ у виплат боргу в „Приказ общественного призрения“. Розписка припадає як раз на кінець 40-х років, коли матеріальні витрати Гоголя, на той час дуже хворого, збільшилися, а господарські справи в його родині занепадали.

Цікавий документ являє лист П. Куліша до матері письменника. Кулиш, близькому до сім'ї Гоголів, добре було відомо скрутне становище сім'ї Яновських, і треба визнати, що Куліш користувався цим, особливо видаючи твори Гоголя, по своєму. Лист, що переходується в Музей, уміщений був після останнього ювілею Гоголя в „Чтениях исторического общества Нестора-Летописца“, тому говорити про нього більш ми не будемо.

Смерть Гоголя мала великий вплив на його матір. В ній розвинулась особлива нервова чутливість, безхарактерність. Нею користалися, як користалися слуги її безгосподарністю, до речі характерною в родині Гоголів. Про це говорить лист з подяками за позички, листи з доріканнями за недогляд господарства. От хочай би лист до М. І. Гоголя від її брата — П. Косяровського. Він говорить про хатні справи її, те саме невміння розібратися в дрібницях. Ця неслухняність дворових остільки цікава й своєрідна, що живо нагадує відношення до справ слуг гоголівської Пульхерії Івановни. Взагалі всі майже документи, навіть чималі, часто свідчать як раз про інтереси провінційних поміщиків того часу, інтереси, що не перелітали, за

¹⁾ В старій Україні вимовлялось як і.

Гоголем, через тин поміщицької садиби, про ті судові тяганини, що може навіяли письменникові думку про „Ссору Івана Івановича з Іваном Нікіфоровичем“. Перед нами коло десятка таких паперів.

Чи будемо брати скаргу Семена Лизогуба з XVIII ст., чи листа якогось князя Хержулідзева, який радить ділові Гоголя жалітись на неправду на Ольвіопольський повітовий суд, чи інші листи — усюди „життєві дрібниці“, не видно піднесення, вищих інтересів, і може один тільки Семен Лизогуб своєю власною особою вирізняється з чималої кількості осіб, названих в матеріялах, вирізняється своєю повагою до справедливості, до „прав“; таким прибли-

зно характеризують його і відомі раніш свідчення та перекази.

Але від часу самого Гоголя він був далекій, це була постать, що належала вже старовині. І добре відомо, як тягся Гоголь від тяжкої сучасності, від „мертвих душ“ до цієї старовини, хочай-би ідеалізованої. „Что за радость, пишет він, падает на сердце, когда услышишь про то, что давно деялось на свете! А как впускается еще какойнибудь родич — дед или прадед, тогда и рукой махнеш!“

На жаль, поховані листи більш розповідають про сучасне поету, цілком сиріньке, прозове.

Ів. Єрофійв.

Бібліографія

І. Дашковський. Політична економія. (Стислий курс). Переклав Йона Шевченко. Ст. 388. ДВУ. 1926. Ціна 3 карб.

Українська підручникова література не мала до останніх часів відповідних ВУЗ'івських підручників з політичної економії. Питання про такий підручник надто гостро стояло в зв'язку з українізацією вищої школи, й ДВУ, очевидно, й мало це на увазі, випускаючи стислий курс т. Дашковського. Зміст книжки такий: 1. Передмова. 2. Вступ. Об'єкт і метода політекономії. 3. Товар і вартість. 4. Товаровий та грошовий обіг. 5. Капітал і надвартість. 6. Мануфактура та машинове виробництво. 7. Заробітня плата. 8. Відпродукція капіталу й загальний закон капіталістичного нагромадження. 9. Оборот капіталу. 10. Перетворення надвартости в прибуток. 11. Перетворення надвартости в прибуток. 12. Перетворення вартости в ціну виробництва. 13. Зниження норми прибутку. 14. Торговельний капітал і торговельний прибуток. 15. Позичковий капітал, кредит і банки. 16. Земельна рента. Особливості розвитку капіталізму в сільському господарстві. 17. Державні фінанси та їхня роль в капіталістичному господарстві. 18. Теорія рівноваги капіталістичного господарства. 19. Капіталістичні монополії. Міжнародний обмін та зовнішторговельна політика. Додаток (Про основні напрямки новітньої буржуазної економії).

Вже зі змісту видно, що деякі розділи пропонованого т. Дашковським курсу повинно було б, може, викласти в окремих роботах, не заводячи їх до загального курсу політекономії. Так, приміром, розділи „Державні фінанси та їхня роль в капіталістичному господарстві“ і „Міжнародний облік та зовнішторговельна політика“ не задовольняють вимог НарГоспу, так само як „Особливості капіталізму в сільському господарстві“ замалі будуть розміром для сільсько-господарських ВУЗ'ів, але розділи ці в значній стануть пригоді по інших вищих шкільних закладах, де немає спеціалізації викладу політичної економії. Іншими ж сторонами своїми рецензована книжка цілком придатна для різних вищих шкіл, в тому числі і для РПШ, являючи собою, таким по итом, ніби-то спробу дати той уніфікований підручник, за який тепер починають говорити.

Беручи загалом, курс т. Дашковського являє собою добрий, з марксистського погляду витриманий підручник. Як особливо бажане й потрібне явище, слід відзначити те, що т. Дашковський у спеціальному додатку розглядає основні напрямки новітньої буржуазної економії, аналізуючи й критикуючи австрійську й англо-американську школи. На великий жаль, розглядові англо-американської школи автор дає дуже мало місця й розглядає побіжно лише Кларкову теорію, переважно звертаючи увагу на критику австрійців, тоді як американську школу, безперечно, треба було б розглянути значно докладніше, надто ж беручи під увагу, що й російська економічна література, здається, не має відповідних розвідок з цієї царини. Треба сподіватися, що в дальших виданнях свого курсу автор більшу зверне увагу на це питання й поширить цей розділ.

Як на хибу розглядуваної тут книжки треба зауважити на певну схематичність викладу й зв'язану з цим подекуди надто велику спрощеність, подекуди ж конденсованість змісту. Що правда, не можна вимагати від конспектованого курсу абсолютної повноти й розгорнутості викладу, а проте в другому виданні (рецензова е українське видання е вже друге) можна було б ці хибі почасти вирівняти, хоч автор у передмові і посилається на брак часу для відповідної переробки конспекту.

Переходячи до технічного боку видання, треба підкреслити деякі неологізми, почасти, як на нашу думку, вдалі. Так, приміром, замість звичайно вживаного в українській економічній літературі „додаткового продукту“ вжито в перекладі „надпродукт“ за аналогією до „надвартости“ (нім. Mehrwert), що, безумовно, своєю має рацію, до того ж економіть місце. Досить вдало перекладено „теорію вменення“ (висучуту від Візера) „теорією приписування“, що цілком відповідає внутрішньому змістові терміну. Разом із тим велику хибу перекладу становить непослі-

довність і невитриманість термінології. Так, на ст. 4 маємо „конспективний курс“, а за кілька рядків уже „конспектований“, на ст. 81 — „надпродукт“, а на 82 — „додатковий продукт“, на стор. 85 — „перемінний капітал“ і через три рядки „змінний“, на стор. 377 читаємо „вимір позиточности“ і в дальшому рядку „корисність добр“. До речі: на початку книжки (стор. 77) подибуємо „благо“, а в дальшому викладі „благо“ на „добро“ перетворилося. Взагалі прикладів термінологічної невитриманості можна безліч навести, аби охота. Окрім „термінологічного плетива“ маємо ще й часте вживання термінів або сумнівних, як от „виплатний засіб“ замість „платіжний“, „неодмінна праця“ замість „неодмінно потрібної“ чи просто „потрібної“ або в крайньому разі навіть „необхідної“, „поята“ замість „появу“, ще й терміни, які можна замінити на кращі. Так, приміром, в економічній літературі нашої вже, мабуть, років зо три повелося вживати „подання“ замість даної в перекладі „пропозиції“ (товару то-що).

Що до мови перекладу взагалі, то вона таки тяженька і спростити її можна було б. Чимало трапляється в книзі й русизмів, приміром — „приймають участь“ (стор. 77), „сама незначна деформація“ (стор. 83) замість „як-найнезначніша“, „нікчемне“ (замість „мізерне забезпечення“ (стор. 240), „дороговизна“ (ст. 270) замість „дорожнеча“ то-що. До того ж перекладач майже на кожній сторінці „полягає“, хоч полагати там зовсім не треба.

Коректа книжки так само не дуже уважна.

П — ц

Кістяковський, В. В. Робоча книжка з географії. Частина I і II. — Вид. ДВУ Київ, 1926 р.

Кістяковський, В. В. Порадник до робочої книжки з географії. Вид. ДВУ. Київ, 1926 р.

„Робоча книжка з географії“, складена В. В. Кістяковським, є елементарний підручник географії переважно для сільських шкіл — чотирьохліток. В першій частині книжки подано відомості з краєзнавства та географії УСРР, а друга частина подає загальний огляд земної кулі та географію СРСР і країн поза його межами.

Державний Науково-Методологічний Комітет НКОсвіги УСРР по секції соціального виховання дозволив книжку до вжитку, як підручник в установах Соцвиху.

З боку методичного авторів нічого не можна закинути. Схема, що за нею написано підручника, — від відомого до невідомого, від вузького до широкого, від свого села — до України, СРСР і Всесвіту, — це методично найдоцільніший спосіб географічної пропедевтики. Але для цілком і дійсно витриманого краєзнавчого курсу слід було б, після ознайомлення з своїм селом, дати природно-економічну характеристику свого району, потім — округи, як певно окресленої економічної одиниці, схарактеризувати той великий географічний район, до якого належить округа (лісостеп, степ, полісся, гірничий район), і тоді вже перейти до України в цілому.

Автор назвав свій підручник робочою книжкою, поставивши своїм завданням — не тільки дати учням знання, а й провести в школі дійсне самодіяльне і творче географічне дослідження. Але автор не справився з поставленим завданням. Ще першу частину підручника може й можна назвати робочою книжкою, що ж до другої частини, то це звичайний описовий географічний підручник тільки з деякими завданнями та запитаннями для учнів.

Описовість і невизначеність синтетично-пояснювальних моментів — це загальна риса підручників В. В. Кістяковського.

Підручник призначено для учнів, що скінчивши чотирьохлітку, може на тому й закінчати свою освіту. Тому треба було б дати більше фактичного матеріалу в самому підручнику, або додати до його ще окрему спеціальну хрестоматію.

Неможна ж, напр., давши відомості про українське населення УСРР, нічого не сказати про українське населення за межами її, або в загальному огляді сільського господарства УСРР нічого не сказати про характер сільського господарства перед революцією і тепер, про ті шляхи інтенсифікації і індустріалізації, якими поєднує тепер наше сільське господарство.

Чи може з'ясувати учень ролі і значіння скотарства в нашому народньому господарстві з такої характеристики В. Кістяковського: „Худоба. Домашньої свійської худоби налічують усього 26 міль. штук. Третю частину становить велика рогата худоба, а трохи менше, як шосту частину — коні. Овець більш, як 9 мільйонів, а свиней приблизно 4 міль. Скотарство на Україні є звичайно допоміжний в хліборобстві промисел. Проти передвоєнних часів загальна кількість худоби збільшилася. Проте збільшало тільки рогатої худоби та овець, а коней поменшало“.

Оце й усе про скотарство на Україні. Чи можна підносити учням такий примітив? Чи з'ясуєть собі учні з цих загальних речень, що ближчими роками товарівість і експортівість нашого сільського господарства базуваватиметься в найбільшій мірі на скотарстві? Таких примітивів повно в підручнику.

В розділі про різні країни нічого не сказано про Польщу, Румунію, Чехословаччину, що сусідують з нами і мають в своєму складі і українське населення.

Немає відомостей і про східні країни — Персію, Туреччину, що мусять відігравати значну роль в нашій зовнішній торгівлі.

Книжку В. Кістяковського слід старанно переробити, доповнити, змінити — і може в процесі дальших видань вона дійсно стане робочою книжкою.

А поки-що, це натяк на робочу книжку і з гарно задуманою схемою зле зляпаний примітив.

Що ж сказати про „Порадник“ В. Кістяковського, коли він сам в своїй роботі потребує багатьох і багатьох порад. Порадник цей до тої методичної літератури, що є тепер на ринкові, нічого нового не дасть, хіба внесе тільки плутанину і сумбур в питання визначення змісту і завдань сучасного краєзнавства.

Коли всі вже визнали, що терміни — „географія“ і „краєзнавство“ є синоніми, В. Кістяковський зауважує, що „географічне краєзнавство — це найвідсталіший з усіх відділів краєзнавства“. Отже, за В. Кістяковським є „географічна географія“ і ще якась інша географія.

В бібліографічному покажчику, поданому в кінці порадики, слід відзначити свідоме ігнорування численної краєзнавчої літератури українською мовою.

В. Кістяковський каже, що „краєзнавча література українською мовою надзвичайно бідна й тому довелося обмежитися тільки тим, що з краєзнавчої літератури є мовою російською“.

Надто смілива заява! В покажчику української літератури, що вийшла останніми роками на Україні („Життя й Революція“, 1926 р., липень, ч. 7), зазначено 72 назви українською мовою, хоч той покажчик і не дає вичерпних бібліографічних відомостей.

Оце ігнорування В. Кістяковським літератури українською мовою, мабуть, і пояснює негативність підручника, примітивність його і відірваність від учасного життя.

Приймаючи, як тимчасовий паліатив, підручники В. Кістяковського, чекаючи появи нового підручника, що своїм змістом покаже і з'ясує, як „доля кується твоя (України), на коваллі твоя будучина кується (В. Еллан)“. А В. Кістяковський поставив ці слова В. Еллана епіграфом своєї книжки лише для того, щоб прикрити свою „наготу“.

К. Дубняк

Записки наукового товариства ім. Шевченка т. CXLI—CXLIІІ. Праці Філологічної Секції під редакцією К. Студинського. Львів (Ювілейний збірник наук. тов. в п'ятдесятиліття основання 1873 — 1923) Стор. 362.

Ювілейний збірник львівського товариства ім. Шевченка являє, власне кажучи, рядовий том записок, і ми не знайдемо в ньому спеціальних статтів, присвячених справі ювілею. Ми не маємо в ньому жодної статті з цього приводу. Нема навіть, чого б чекалося, і покажчика імен співробітників за часи існування видання, характеристики яких періодів з історії „Записок“. Це — просто — збірка статтів різної величини й різного змісту на різні теми. Є статті на старі теми, як от Є. Тимченка („Льокатив речівниковий в українській мові“), В. Перетца (Ще раз думка про Олексія Поповича, С. Єфремова (Сковорода на тлі сучасності), І. Зелинського („До питання про діалектологічну класифікацію українських говорів“), Смалья-Стоцького („Розвиток поглядів на сем'ю слов'янських мов і їх взаємне споріднення“) і ін.; є статті, що мають інтерес для нашого часу, — І. Брика „Йос. Добровський і українознавство“, Бодуэн-Куртене — „Декілька слів про об'єктивне і суб'єктивне поділення „України“ у справі язиковій, племенній, народній то-що. Є статті про вплив в старовину чеського руху на Україну, про початок друкарства в Ужві, міжнародний похід колядної словесності. Перевагу в збірнику беруть статті чисто філологічного характеру — і розміром і в значній мірі якістю. Поперед усього треба тут зазначити велику статтю Смалья-Стоцького. Автор докладно розв'язує питання, даючи історію його від Добровського, Востокова, Шафарика. Поділ слов'янських мов в Добровського С. Стоцький вважає за початок дійсно наукового трактування цих питань; звичайно, нині його класифікація вдовольнити нас не може. Досить місяця присвячено теоріям Шафарика, однак, тут нема ясности, чому саме в питаннях про розподіл мови Шафарик хитався

між політичною та мовною основою, давши нарешті перевагу другій основі. Зазначено ясно особливості погляду Копітара, що ніби не слід визнавати ніякої різниці в самій зародку між слов'янськими племенами; слов'янські мови ніби просто сестри, без ніякої залежності одна від одної. Дальший крок робить Шляйхер, що пристосував методи природничих наук до лінгвістики. Мова, на його думку, це цілий організм, що живе своїм еволюційним життям (родовідна теорія Шляйхера). Шахматов та Ягіч взяли цю основу для своїх теорій. Виникали і інші теорії (географічна в Палацького). Географічну теорію підтримували російські вчені (Срезневський, Григорович, О. Котляревський, Будилович, Флорінський). Також Лескін, Гебауер і ін. Розбирає автор з пізніших теорій — Кульбакина (проти теорії існування західнослов'янської і полудневослов'янської групи), Фортунатова (існування зародків звукових явищ вже в праслов'янській мові). Далі даємо аналіз розглядів Беліча, Мейє. Сам автор підтримує погляд, що єдність праслов'янської мови чи прайндоевропейської могла бути лише релятивна. Особливо зупиняється Стоцький на розвитку поглядів на відносини української мови до російської. Лише Копітар, Мікловшч та Й. Шмидт обстоювали повну самостійність укр. мови в сім'ї слов'янських мов, Потебня признавав до родословної теорії Шляйхера. Шахматов обстоював, що була праруська мова, з якої потім вийшли всі «руські мови». Окрім того праруську добу Шахматов ділить на добу співноруської правомови та добу староруської мови. Стоцький зазначає чимало фантазії в російській школі, яка не утримує теоретиків в певних наукових рамках. Короткий огляд, як зазначає Стоцький, теорій — вже показує, скільки ще чекає праці питання про розвиток слов'янських мов. Конспективний огляд Стоцького є спроба подати загальний хід вирішення його. Статті Є. Тимченка та І. Манькевича (льокативні речивіковий в українській мові та кілька заміток до останку аориста в закарпатських говорах) мають спеціальне значіння. Особливо докладна стаття Є. Тимченка, що подає велику кількість історично засвідчених певних мовних форм.

З студій, присвячених минулому української полеміки, маємо в збірникові розвідку К. Студинського («Антиграф» — полемичний твір М. Смотрицького з 1608 р.). Розвідку переведено на тлі аналізу побутових та правових явищ сучасності, подано дані про всіх важливіх осіб, згаданих в пам'ятнику, дуже цікаві дані про характер родинних відносин. Виявлено відношення твору М. Смотрицького до Апокрифів Філатети. На жаль не узагальнені рядки про Потієву справу. А головне — студія Студинського набуває в рядках про Потієву справу богословського характеру, коли в дійсності були інші, соціальні підстави відношень. І кінець статті виграє, коли автор подає огляд оцінок пам'ятника від інших вчених, особливо Брікнера, що порівняв Смотрицького з С. Оржеховським. Обидва вони були явищами своєї епохи, з її соціально-класовими відношеннями, лише прикритими догматичною та філософською полемикою. І чим більш було в цих обох натурах індивідуальної сили, тим частіше траплялися в їх житті та поглядах прориви, що свідчили про справжню суть їх вчинків.

Народній поезії присвячено статті В. Перетца (ще раз дума про Олексія Поповича) та Іл. Свенцицького (образ міжнародного походу колядної словесності). Нещодавно думі про Ол. Поповича була присвячена стаття Кат. Грушевської (Дума про пригоду на морі Поповича). К. Грушевська (див. «Первісне громадянство»..., К. 1926) переглянула існуючі варіанти даної думи та теорії її походження, приєднавши низку цікавих фольклорних зауважень і підкресливши можливість пережитків колишнього моряцього епосу на Україні. В. Перетц подає цікаву гіпотезу про існування переказів про вояку, що покався (починаючи від літописного оповідання про похід Ігоря Святославовича з братом у 1185 р., саме — покаянною промови Ігоря). Літописи, зауважує В. Перетц, не раз творять осуд вчинкам, яких кається Ігор і які часто такі траплялися в міжусобну добу. На думку автора замітки, така гіпотеза має не менш підстав, як введення думи з оповідань пролога, або шотландських та данських балад. Гадаємо з свого боку, що гіпотезу прийняти можна, бо деяка подібність удалісної епохи з її міжусобицею до епохи козаччини існує.

Цікава стаття І. Брика (Йосиф Добровський і українознавство). Освітлено питання про знайомство та листування Добровського з українцями (зазначено головні теми листування). З'ясовано великий інтерес Добровського до питання про український друк, граматику Смотрицького, літописну справу. Слово о полку Ігореві, народню поезію, особливо про думи. З нової літератури Добровський знав Котляревського. Листування виявляє велику начитаність його, інтерес до питань літературних, історичних, фізіологічних. Однак в питаннях про живу укр. мову в нього добачався хаос, як і в його кореспондентів. І. Брик додає навіть, що Добровський боявся

навіть зачіпати питання самостійності укр. мови, бо не мав для цього потрібних даних, тих наукових дослідів, які дали даліші покоління. За його часів бракувало навіть потрібних підручників, не знали ініціативи і його інформатори та кореспонденти. Усе ж праці Добровеського зробили вплив, відкривши молодим українцям новий світ, первісну для них Слов'янщину, і знайомили з історією, етнографією, мовою поодиноких слов'янських народів.

Запізнілася стаття С. Єфремова про Сковороду (Сковорода на тлі сучасності), написана ще у 1922 р. Автор розвиває думку, що старчик був не лише продуктом самої тілкі української дійсності, але й мав „серце громадянина всемірного“. Єфремов наближує його до Руссо, помічає в ньому риси раціоналіста-вольтеріанця, що був докором тодішній українській щоденщині. Закидається про його вплив на Котляревського, Квіту.

Стаття Свенціцького про колядну словесність намагається виявити пережитки та взаємни церковно-релігійної поезії християнської та людової літератури.

З інших статтів згадаємо, за браком місця, ще одну лише. Це О. Барвінського — заснування катедри історії України в Львівському університеті.

Наведено відношення до справи катедри з боку влади, особливо міністерства освіти, потім участь в справі тодішнього президента Ради шкільної краюї М. Божинського. Київська українська громада пильно стежила за ним, найбільше пікавильсь заснуванням катедри В. Антонович та О. Кониський. Зазначено участь і М. Грушевського. Малося на увазі закликати професорів з України. Справа реалізувалася, як знаємо, інакше.

В наукову скарбницю збірник вносить нові дані, або дає підсумки зробленого в різних питаннях, і в цім його безсумнівне значіння.

Ів. Єрофіїв

П. Волобуїв і П. Мостовий. „Краєзнавство в трудовій школі“. Збірник.

Мета збірника дати, „по-перше, визначення сучасного краєзнавства як науки та як методи шкільної роботи, по-друге дати трактовку техніки та організаційних форм шкільного краєзнавства і по-третє, показати практику шкільного краєзнавства“.

По першому питанню дана висчерпуюча відповідь у статтях Дубняка, Богданова, Музиченка, Мостового, Волобуїва. Ці статті складають більшу половину збірника, у них автори намагаються сконцентрувати всі думки з поля краєзнавства, поодинокі розкидані в новій педагогічній літературі; з цього боку збірник надзвичайно пікавиль для кожного, хто цікавиться питанням краєзнавства.

Що до питань суто практичного характеру, що до переведення краєзнавчої роботи в школі, то на цей бік автори звернули найменшу увагу. Головна причина, чому краєзнавча робота в школі не розгортається в такому масштабі, як то слід було чекати, полягає, на думку авторів, в недостатній підготовці вчителів, а саме, мало було звернуто уваги на „теорію краєзнавчої праці в школі“. Так ставити питання не можна. Лихо родилося не з того, що вчитель не знає цілевої установки що до краєзнавства, його задачі; Музиченко (збірник, ст. 46) між іншим говорить: „Дехто з тих, що більш обмірковували питання краєзнавства, цілком доречно зазначають, що хоч ми й визнали краєзнавчий принцип для школи, хоч і досить у нас літератури, але мусимо констатувати, що дійсного наукового краєзнавства ми не маємо, а замість нього по школах краєзнавчі ухили, тобто кустарювання“...

А на мою думку у нас і кустарювання нема. Наведений приклад краєзнавчої роботи Київської досвідної педагогічної станції є лише трактовка техніки шкільного краєзнавства; між іншим авторами збірника не наведено ані одного прикладу практики шкільного краєзнавства українських шкіл. „На папері все гаразд виходить“, автори збірника „найшли ту Архімедову підйому, що нею землю можна підняти, але... земля не підіймається“.

На мою думку треба звернути увагу, дійсно, по-перше на перепідготовку вчителів, яка повинна виявитися в роботі краєзнавчій, цеб-то в вивченні навколишньої дійсності з метою локалізації комплексових програмів, в роботі методичній, цеб-то в вивченні детальної проробки кожної теми нового програму і нарешті в роботі самоосвіти, що полягає в поповненні й поновленні наукових знань. Без знання вчитель не зможе вивчати „особливості речей і явищ, які обумовлено положенням у даному місці, і всі відношення до других елементів ландшафту“, без знань він не зможе визначити типове, характерне для даної місцевості. Під час перепідготовки треба звернути також особливу увагу на уміння організувати

краєзнавчу роботу. Одна справа вивчати село, яке можна розглядати з вікна школи, „з якого видно перспективу, низку дворів, які тягнуться в низині по лінії шосе“, де можна завжди зайти в майстерню шевця, коваля, або зайти до мешканця і взнати його меню, і друга вивчати, наприклад, місто, де форми виробництва, взаємовідносини та умови життя далеко складніші. Тут не так легко утворити „змичку школи з населенням, допомогти виробництву“ (я беру до уваги школу трудову соц. вих.), тут не так легко обернути школу в постійний орган наукової пропаганди. На великий жаль автори збірника не навели ні одного прикладу практики краєзнавчої роботи в місті.

Не зайве було б додати авторам до збірника список окремої літератури краєзнавства, журналів, газет і коротенький звіт про краєзнавчих організацій на Україні.

Взагалі збірник т. т. Мостового і Волобуєва треба вітати. Він дійсно допоможе вчителю розібратись в основних питаннях краєзнавства та в його методичних засадах.

Г. Гавриленко

Українська Академія Наук. Збірник історично-філологічного відділу № 33. Акад. Володимир Перетц. Слово о полку Ігоревім. Пам'ятка феодальної України-Руси XII віку. Вступ. Текст. Коментар. У Києві — 1926 р. стор. IX + 356. Ціна 4 карб. 25 коп.

Українська Академія Наук надрукувала цінну наукову роботу акад. В. Н. Перетца, яка з'явилась наслідком довголітньої праці вченого і, як каже автор, вже більше двох років чекала на свого видавця. Книга складається з таких розділів: 1) „вступ“ — стор. 1 — 88, 2) „текст“ — стор. 89 — 130, 3) „коментар“ — стор. 131 — 330 і 4) „південно-руські літописні оповідання про похід Ігорів“ стор. 331 — 351. Центральне місце книги — це є „коментар“, на який витрачено багачко довгої наукової праці. Але для ширших кол цікавіший є „вступ“, що являє собою невеличку монографію, або скорше 12 маленьких розвідок на теми: 1) феодальна Україна-Русь XI—XII вв., 2) як „Слово“ відкрито, 3) коли написано рукопис „Слова“, 4) точність видання 1800 р. та катерининської копії, 5) Доля „Слова“ в рукописній традиції, 6) які ще пам'ятки були в рукопису разом із „Словом“, 7) коли написано „Слово“, 8) автор „Слова“, 9) предтечі „Слова“, 10) „Слово“ й народня словесність, 11) поганські боги в „Слові“, 12) „Слово“ і західньо-європейський середньовічний епос. Із цих розвідок перша, найбільша на розмір, — є й найцікавіша для читача. В ній автор робить спробу намалювати картину життя України-Руси в цілому за добу XI—XII вв. Автор ставив своєю метою ствердити те положення, що наша Україна-Русь в той час мала „виразнісенько той лад суспільний, що в Західній Європі зветься феодальним“, „що на Україні-Руси існував типовий феодальний лад“. Але, розуміється, низкою цитатій, що їх наводить автор, йому не пощастило цілком ствердити це положення, та це й було неможливо. Звичайно, за ту добу у різних країнах нашої землі в більшій чи меншій мірі йшов процес феодалізації, але ж як раз в означену добу повний феодалізації землі сильно перешкоджали жваві торговельні зносини, які по суті й утворили ту державну організацію, що її зовуть Київською державою. Боротьба князів між собою йшла не за земельні маєтки і навіть не за „уділи“, а в першу чергу — за торговельні шляхи, за придбання різних рухомих цінностей взагалі й зокрема полонянників, що їх продавали на ринок. Якщо в Галичині в цю добу процес феодалізації був значно поширений, то цього не можна сказати про Київщину або про ту Чернігівсько-Сіверську землю, що найближче зв'язана зі „Словом“. Перебудоване за допомогою Хазар Мстиславом в 20 рр. XI віку, Чернігівсько-Сіверське князівство весь час потім мало князів, які в першу чергу зв'язалися агентами певного торговельного капіталу: до самої татарської навали XIII віку Чернігівсько-Сіверські князі весь час ведуть, так би мовити, агресивну політику, добиваючись Києва, відшукуючи шляхів до Волги і в Галичину, мріючи про Тмутарокань. Це, як видно, зовсім не феодали, що міцно сидять на землі й узяли цілком у земельну власність. На жаль, для цієї розвідки автор не використав того ж самого „Слова о полку Ігоревім“, де певний матеріал дали б йому, наприклад, такі вирази „Слова“: „ты бо можеши Волгу веслы роскрасити, а Дон челомы выльяти; аже бы ты был, то была бы чага по ногате, а кощей по резане“... — й інше. Не стверджує автор певним матеріалом й іншого свого положення, що Україна-Русь „завдяки неминучим історичним умовам свого існування

й економічним умовам була навіть іще некультурніша, як середньовічна феодальна Європа XII віку". Для справжнього розв'язання цього питання, дуже складного, потрібно було б взяти на увагу й порівняти всі умови економічно-культурного життя Східної і Західної Європи того часу.

Що до другої цікавої теми — „Слово і Західно-Европейський середньовічний епос“, то автор, ставлячи це питання, приходить до такого висновку: „щоб це питання розв'язати, не стане сил у наших філологів; тут аж надто потрібна товариська допомога від германістів та романістів“.

В „коментарі“ наведена сила цінного наукового матеріалу, але інколи трапляються відомості, які не задовольняють фахівця (напр., на стор. 174 про Тмуторокань, або на стор. 274 довідка нумізматична).

Та проте слід широкі вітати нашу Академію Наук за видання цієї безумовно цінної наукової роботи; можна лише пожалкувати, що до неї не прикладено перекладу „Слова“ українською мовою і що саму книгу, написану мовою руською, перекладено нашою мовою дуже швидко.

Володимир Пархоменко

В. Герасименко. Кармалюк в українській народній пісні. Кам'янець - Подільське наукове товариство при Укр. Ак. Наук. Секція історично-філологічна. 16 стор. 1926 р. ц. 35 к.

Література про подільського опришка 30-х років Кармалюка нині збільшилась на один етюд-розвідку В. Герасименка: „Кармалюк в народній українській пісні“. З огляду на те, що перекази про Кармалюка здебільшого, на думку автора, були вільною передачею чуток та спомінів не саме народних низів, а переважно їх надшарування — інтелігенції, то в осн ву розвідки лягли лише народні пісні. Розглядаючи цей пісенний матеріал, В. Герасименко бачить в Кармалюкові героя всеукраїнського. Пісень про Кармалюка чути по всій Україні, чого не можна сказати про велику кількість інших дрібних бунтарів, як от: Звонаренко, Таран, Чумак та інші, про яких ми маємо матеріалу пісенного занадто мало. Автор, як він сам зазначає, намагався оглянути, по можливості, значну кількість варіантів пісень, вихідною ж точкою для ознайомлення з історичною, реальною постаттю Кармалюка була для нього, головним чином, стаття С. Якимовича (Устин Кармалюк в судових актах. Черв. Шлях 1923 р. ч. 8).

Автор обмежується лише пісенним матеріалом, як ми що-йно сказали. Визнаючи за ним це право, ми однак насамперед не згоджуємося з його поглядом, ніби перекази про опришка не носять народного характеру. Знайомство з літературою цих переказів доводить, що вони записані переважно з уст народа і стверджуються тими варіантами, що й тепер ходять незаписані серед народу ж, особливо на Поділлі. І на нашу думку, вони де в чім могли б доповнити етюд автора, накреслений на підставі пісень. Попереду розвідки та аналізу пісенного матеріалу іде короткий історичний вступ про характер доби Кармалюка — 20-30-х років XIX ст. на Правобережжі. Автор зазначає той факт, що великі українські аграрії, не вміючи орієнтуватися в капіталістичних ринках і будучи більш відсталими аграріями, ніж західно-європейські, старалися надолужити своє збільшеною експлуатацією кріпацької праці. У даній разі помічниками їх була, за Драгомановим, ціла зграя ржних урядників: економістів, осавулів, війтів, ланових, десятників, гумених, пригонців, козаків, то-що, про котрих раз-у-раз згадують кармалюцькі пісні. Така дійсність і викликала збільшення лісовиків, розбійників, яких життя було отруєне поміщицьким ладом і скероване лише на помсту проти панів та їх довірених. Додавала свого ще й салдатчина — теж примусова за стараннями панів. На тлі цих фактів і повстала, на думку автора, фігура Кармалюка, з походження бідного кріпака. В. Герасименко наводить свідчення про біографію Кармалюка з пісень про нього, саме про салдатчину, втечу, перші грабунки. Той самий матеріал доводить, що Кармалюк повстав на чолі гурту кріпаків, що були незадоволені й покривдені тодішнім соціально-економічним ладом. В розбійникові йому не почувалося моральної зіпсованості, яка зустрічалася в звичайних бандитах. Грабунки роблено, в народній уяві, не для власної поживи, а для бідних, убогих, не раз через критичне становище — голодне, безхатнє життя по лісах.

Нарід послідовно ідеалізував через це саме свого ватажка, закриваючи очі на те, що Кармалюк грабував і не досить багатих і забув на своєму віку не одну людину. Класова ж боротьба, на думку В. Герасименка, пояснює й те, чому до Карма-

люка горнулася не лише біднота, але й підпанки, дрібна шляхта то - що, елементи що втратили своє економічне значіння і не змогли конкурувати з великими власниками, які залежали від пана нарівні з бідною сільською голоєю. І це теж відбивалося в кармалюцьких піснях, де згадано про грабунки дрібних урядовців та хабарництва, що разом з кріпацтвом і становило особливу атмосферу. В ній, за піснями, трудно було жити на „широкім“ ситі. Руїнувалася і сім'я через відірваність від неї батьків, примушених іти на розбишачтво. В. Герасименко справедливо зазначає, що ті сльози, які в піснях виливає Кармалюк, були не його власні сльози, а сльози народного розпачу, народного горя. Нарід лише надав свої переживання особі свого ідеалізованого улюбленця — Кармалюка. Нагай, розбиття родинного життя, вічне переслідування з боку начальства, тяжка робота і лихо, лихо безконечне — ось ті мотиви, що проходять через кармалюцькі пісні, в яких український нарід переводив розряд свого горя та біди. Значну кількість народніх пісень з мотивом кохання автор влучно пояснює теж дійсністю народного життя. Ціла низка обставин старого кріпацького часу, як от: віддавання мужчин до москалів, заслання їх, знасилування жінок та дівчат, втечі мужчин на заробітки та в ліси, — все це залишало по селах чимало і справжніх і солом'яних вдів, що й становили той кадр, з якого виходили охочі жити з лісовиками. А таких на Поділлі водилося досить. І підвищене, нервово життя цих лісовицьких жінок впливало на складання може й ними самими пісень з елементом кохання, кохання авантюрицького характеру, що, додамо, помічається в розбійницьких піснях взагалі.

Такі головні думки автора, який додержується того, що пісні про Кармалюка строго реалістичні, сама ж особа Кармалюка ідеалізована. З свого боку, працюючи над питанням про цю ж опришку, ми мусимо зазначити, що, коли не можна нам ідеалізувати його, то не слід і ставитись до нього дуже суворо. В. Герасименко зазначає, що Кармалюкові не були остільки вже приступні бодай би родинні переживання. Ми доводимо навпаки. Розглянуті нами судові акти свідчать про тонко розвинуте в Кармалюка родинне почуття й почуття взагалі (див. нашу статтю — „Черв. Шлях“ ч. 6 — 9 за 1924 р.). Далі, автор обмежується аналізом лише „народніх“ пісень, визнаючи „ненародність“ більшості переказів. Однак йому слід було б зазначити, що як раз більшість кармалюцьких пісень становлять варіації пісні „За Сібіром сонце сходить“, яка менш усього по суті народня, а складена, що висловив Ролле, в інтелігентській сфері, а саме одним з ксьондзів (Комарницьким), котрий перебував у гуртку Ржеуського, де тулився не раз і відомий романтик Тимко Падурра. І Падурра і Комарницький належали до тих польських українофілів, що глибоко чи неглибоко відчували ненормальність кріпацького ладу, тяглися до простолуду, вивчали його творчість, а коли - не - коли складали й більш - менш близькі до народного духу пісні. Така й була пісня Комарницького. На нашу думку, має значіння і інтерес до цього варіанту з боку М. Орловського, автора відомого віршу на картині „Віда селянина“. (До речі — валянта написано його ж рукою на звороті портрета Кармалюка, що знаходиться у Кам'янецькій музеї). М. Орловський близько стояв до того ж українофільства і, очевидно, передчув популярність варіанту Комарницького, де як раз була та сама реальність, що і в піснях про Кармалюка суто - народного походження. В. Герасименко всіх їх не переглянув. Не в тім річ. Досить їх ще й не надруковано. Однак вони (ми маємо низку власних записів) ще більш ствердили б ту думку автора, що пісні брали типове — ця думка справедлива. Невірно лише те твердження, ніби „кармалюцькі пісні склалися не в честь Кармалюка, бо й до нього й після нього чимало було таких бунтарів, але на його долю випала почесна роль зв'язати своє ім'я з народнім лихом“. Тут по-перше логичне протиріччя. По - друге, судові акти свідчать, що Кармалюк був не абиякий бунтар. І далі, чому ж саме з Кармалюком нарід зв'язав своє лихо, а не з ким іншим з ватажків? Нарешті, добре відомий той факт, що народне мalarство стверджує значіння того чи іншого історичного факту чи якої особи. Згадаємо часті малюнки по старих українських хатах, як от: гайдамаків („мамай“), дівки Бондарівни; також часто мальовано Кармалюка (на ставнях, вулицях, стінах), були навіть малюнки його улюблениці Оляни; працював тут пензель народного малюра, який до козака Мамаю підписував відомого вірша і який, безумовно, чув пісні про Бондарівну чи того ж Кармалюка. Народня творчість — чи то мalarство чи поезія — захоплювалась іменно Кармалюком. бо тут була своя підстава, — вп. итала і власна вдача Кармалюка, і той великий довірливий судовий процес Кармалюка, що ледве вклався на 9000 сторінок судових актів, і, нема чого долавати, зв'язаність лиха Кармалюкового з лихом українця - кріпака 30-х років XIX сторіччя.

Ів. Єрофіїв

Camille Soula. La poésie et la pensée de Stéphane Mallarmé. Essai sur l'hermétisme mallarméen. Edouard Champion, Paris, 1926.

(Каміль Суля. Поезія і мислення Стефана Малларме. Спроба вивчати герметизм Малларме. Шампіно, Париж, 1926, стор. 100).

Під "герметизмом" автор розуміє ту надзвичайно своєрідну і мало приступну для розуміння поетичну форму викладу, якої Малларме надав своїм поетичним творам, вживаючи надто індивідуальної синтакси та складної гри символами. Якщо віршовану синтаксу Малларме не один раз уже науково аналізовано (див. прим. Spitzer *Die Syntaktischen Errungenschaften der franz. symbolisten*, 1918) і основні його тенденції з'ясовано досить об'єктивно, то з символікою Малларме справа зовсім інакша: тут ми ще не вийшли з царини суб'єктивних догадок, позбавлених наукової обов'язковості для всіх навіть в тому випадкові, коли ідуть вони від осіб, що близько стоять до літературної діяльності та особистого життя фундатора французького символізму. Ідучи проти цих спроб суб'єктивно витлумачувати окремі символи, беручи за основу інтуїтивне "естетичне вчування", К. Суля завесги хоче загальні принципи символіки Малларме, на його думку, такі: 1) чисто-зоровий тип поетичного уявлення, що примушує поета творити в кожному окремому вірші замкнену мальовничу картину, при чому окремі її деталі, які одночасно існують в про торі, передається словами та реченнями, що йдуть одне за одним у часі, — перше джерело зміслової туманності символічного стилю; 2) своєрідна б дова поетичного образу: опріч основного зв'язку між образом та абстрактним поняттям, що воно його визначає, — а йдуть вони в словесній формі поруч, — але без об'єднавчих асоціативних кілець, — існує ще вторинний зв'язок між поняттям та новим зоровим образом, в якому уже готове поняття об'єктується в друге, так що поетичне мислення іде одночасно від конкретного до абстрактного і від абстрактного до нового конкретного, — друге джерело зміслової туманності.

На цих двох основних психологічних тенденціях символіки Малларме встановлює автор відповідні принципи її об'єктивної інтерпретації: 1) деталі кожного окремого віршу (слова і речення) можна розуміти лише в їхньому раціональному зв'язку з зорово-просторовою картиною, що лежить в основі всього віршу в цілому, так що послідовність в часі окремих речень не має ваги що до логіки: у віршах Малларме немає розвитку дії, інакше кажучи, жодної нема динаміки, а є лише сприйняття (від поета), що послідовно поглиблюється, певної статичної ситуації; 2) в цім сприйнятті, що раз-у-раз поглиблюється, розрізняти треба три ряди словесних визначень: об'єктивний ряд зорових уявлень, що становлять замкнену "картину", суб'єктивний ряд абстрактних понять, що зв'язують цю картину психічними переживаннями поета і повторний ряд зорових уявлень, що ілюструють психічні переживання новими конкретними символами і стають одночасно як додаток до першого (об'єктивного) зорового ряду. Виходить, автор намагається, витлумачуючи вірші Малларме, вийти за межі елементарного протиставлення абстрактних понять конкретним чуттєвим образам та встановити для них далеко складнішу генетичну залежність.

Детальна аналіза семи віршів Малларме, серед них п'ятих сонетів, — а треба мати на оці, що форма сонету у Малларме поєднується, звичайно, з найменш приступною для розуміння символікою, — дає цілком певне враження і в достатній мірі потверджує правдивість встановлених автором загальних його принципів. Праця має велике значіння, як перша спроба цілком об'єктивно (науково) вивчати символіку Малларме, хоча її, певна річ, зазначені автором особливості далеко не вичерпують. Не з'ясовано, приміром, своєрідні співвідношення між символікою та композиційною формою окремого віршу, що особливо виразно виявляється на кінцівках сонетів. Чи треба вважати символіку тільки за поетичний виклад, чи ж вона є певна форма мислення.

Автор за правдиве вважає друге, але не маючи на те достатньої підстави. Нарешті, не можна не відчувати як прогалину, те, що автор оперує тільки з поетичними творами Малларме, тоді, як аналізуючи символіку виходити треба було б із його "поезії у прозі" або, принаймні, взяти їх на увагу.

Одначе, і в тому вигляді, як вона є, книга Суля дає дуже корисні вказівки щоб вивчати символічний стиль взагалі; особливо корисно було б застосовувати дану методу до дослідів поезії Інженція Анненського, В. Хлебнікова, П. Тичини.

Видано працю з небуваюю навіть для французької книги вибагливістю.

В. Державин

Володимир Гнатюк. Лука Гарматій і його спомини про М. Коцюбинського. Львів, 1925. 20 стор.

Цінність цієї невеличкої брошури — в тому, що вона подає деякі нові матеріали про джерела оповідання М. Коцюбинського „Тіні забутих предків“. Недавно цьому питанню присвятив спеціальну статтю О. Козуб („Джерела — „Тіней забутих предків“ — „Черв. Шлях“, 1925, № 4, ст. 231 — 244), який на підставі невиданого досі листування письменника, вважав, що задум „Тіней забутих предків“ обійшовся не без впливу визначних діячів Галичини і зокрема славетного етнографа В. Гнатюка“. Саме Гнатюк намагався прищепити М. Коцюбинському до Гуцульщини та її мешканців цікавість, він постачав письменникові відповідні матеріали літературні, книжки то що. Цитована книжечка В. Гнатюка становить важливий додаток до статті С. Козуба. Як пише Гнатюк про Коцюбинського, „гуцульські гори подобалися йому дуже, а Гуцули ще більше. Тому задумав він змалювати їх життя у просторім романі, до якого зараз за першого побуту почав збирати матеріали. За тло роману мала послужити „пизма“ — ворожнеча межі двома родами Гутенюків і Палійчуків у Краснолі, про яку оповідав йому власне Л. Гарматій“ (13). За цю ворожнечу Коцюбинський згадував уже в „Тінях забутих предків“ — „в романі мала вона виступити на перший план. Крім того, багато місця мало бути присвячено інституції любасів і годованців, позагробовому життю та загалом гуцульським віруванням і т. и. Поза усними інформаціями та особистою обсервацією треба було йому простудіювати й відповідну літературу, яку я доставив йому, наскільки міг зібрати“ (13). Вважаємо ці спомини, так само і погляд на „Тіні“, як немов на етюд до майбутнього роману, — вартими уваги.

Самі спомини Луки Гарматія, — вчителя с. Голови, інтересної ідеологічної по-статі галицького життя, — власне конкретизують згадку Вол. Гнатюка про те, що „в часи побуту в Криворівні знайомився пок. письменник із природою і людьми, селянами й інтелігентами, заводив розмови на різні питання, що цікавили його, і готував відповіді“ (14). Як каже Л. Гарматій, він „мав покійного зазнакомити зі всіма подіями гуцульського життя“, оскільки це було можливе, „при приязнім пожиттю з мешканцями (Гуцулами) громади і околиці“. І центром споминів Гарматія є оповідання про те, як Коцюбинський був свідком „грушки“ (різні забави при мерці) як вони з письменником їхали „плаєм стародавнім, дуже мальовничою дорогою — на полонину — до „стаї“ — „на бриндзю“. Цікаві окремі згадки за те, що др. Строку „покійний докладно описав в „підпилюючій праці в „Тінях забутих предків“ (16), що „закінчивши перекуску, ми натеркали коні і подалися до стаї Івана Янушевецького, старого 68-літнього Гуцула, маючого (заможного), що сам ватагував, щоб бути при доенню на струнці і виробленню будза. Дуже точно описав те покійний і вірно з пережитого і власними очима обсервованого, зі всіми тонкостями свого ніж-ного артистичного чуття“ (16). До споминів Л. Гарматія додано листа М. Коцюбин-ського (від 17. VII. 1912); лист дуже мало змістовний, але, в низці інших матеріалів, і він „може причинитися до в'яснення жерел, котрі зродили „Тіні“, як пише сам Л. Гарматій. Доповнює спомини Л. Гарматія згадка про Коцюбинського П. Шежерика — Даникового. Варті уваги тут такі напр. місця: „Розказував я йому пригоду старого Гріцака з дикуном в лісі і мавкою, що майже дослівно, лише перероблено пок. Коцю-бинський уставив у „Тіні забутих предків“ (18), „Він мене подрібно розпитував про життя Гуцулів і казав, що хоче написати повість „Годованці“, і тому все хотів знати, чи його погляди і схоплення є вірні з дійсними поглядами і життям Гуцулів. Кла-в велику вагу на запити на життя позагробове Гуцулів, життя родинне і моральне“ (19).

Навіть з цих цитат, що їх ми навели вгорі, можна побачити, що маленька книжечка Вол. Гнатюка заслуговує на увагу дослідників. Не все, мабуть, у ній певно та безперечно: деякі хронологічні помилки зазначив сам Гнатюк, помітять їх і фа-хівці. Проте, гадаємо, книжечка ця спричиниться до нових дослідів, доповнить те, що є.

І. Айзенштот

Ан. Лебідь, М. Рильський. За 25 літ. Літературна хрестоматія. Державним Наук. Метод. Комітетом Наркомосвіти УСРР по секції соціального вихо-вання дозволено до вжитку по роб. книгозбір. установ. Соцвиху.

Видавниче Товариство „Час“. Київ — 1926. Стор. 427. Ціна 2 крб. 80 коп.

До поезії додано передмову, де автори визнають самі, що їм „певного суб'єк-тивізму не можна було уникнути так у самому виборі творів..., як і в виборі самих авторів“. Суб'єктивізм пояснено тісними межами книжки. Деякі подробиці того суб'єктивізму примушують проте шукати його джерел деє поза тісними межами.

До хрестоматії запроваджено твори 51 автора. Твори взято б. м. характерні очевидячки виявився смак М. Рильського. Про кожного з авторів дано біографічні відомості і синтетичну характеристику його творчості. Ці характеристики витримано в дусі поміркованому і безсторонньому. Здебільшого вони знебарвлюють художню постать характеризованого письменника, але іноді надто захоплюються нею, виявляючи певний місцевий патріотизм. Важко, наприклад, погодитись з тим, що невіразні поезії В. Ярошенка становлять цікавий етап розвитку української літератури взагалі (252 ст.). Приклад непристойного негативного захоплення маємо в характеристиці В. Поліщука (333 ст.). У хрестоматії для вжитку установ Соцвиху провадити полемику, згадуючи про психичну неурівноваженість і нахил до *mania grandiosa* неприємного складачеві автора, якось н.б. - то не до місця.

Основна хіба синтетичних характеристик у тому, що вони підходять надто індивідуалістично до письменника. З їхньої точки погляду літературу утворюють особисті досягнення письменників, механічно складені до купи. Огже, немає ніде, принаймні помітних, спроб визначити соціальний еквівалент творчості того чи іншого з освітлюваних поодинокі авторів. Немає також навіть і наміру виявити колективні особливості стилю наших літературних напрямків. Питання соціології стилів, їхньої закономірної зміни та іншого сюди належного* лишились теж поза межами книжки. Коротко кажучи, за єдиний критерій у характеристиках править вимагання пристойної художньої поміркованості.

Високо цінуючи оригінальність художньої форми (див. передмову) складачі звертають чималу увагу на впливи, але позначають їх надто широко. Так у перших поезіях М. Хвильового чувається що до форми вплив імажинізму, поволі удосконалюється манера імпресіоністична, і відзначається вплив футуризму (348 ст.).

Оголошений у передмові суб'єктивізм, скільки він виявився в характеристиках, полягає, переважно, в особистій симпатії чи антипатії до літературних течій. Впливи футуристичної школи обов'язково знижують поезії Еллана до сухих і безси-лих версіфікаторських вирав (292 ст.). Та-ж такі антипатія до футуризму примушує складача скінчити характеристику О. Спісаренка невивічною і не дуже синтаксичною кінцівкою (254 ст.): ...розхрістана одвертість, надумана й натягнена вульгарність та авторська фамільярність непримно відтягають увагу чигача від „емоціональності“ твору в бік оригіналізації та часто-густо сумнівного дотепу“. Зате на карб авторові поставлено його першу збірку „На березі Каспальському“, яку містицизм, ірреальність, мрійність, розрив з дійсністю ставлять чомусь на одно з перших місць серед нашої символістичної поезії.

Як зразок особливо сірої шаблонізації, можна навести характеристики А. Голловка (407 ст.) та Д. Фальківського (424 ст.), але й інші всі в до певної міри безбарвні і не дають конкретного, художнього уявлення про письменникову постать.

Біографічні відомості подано коротко, приблизно так, як у хрестоматії Плевака. Майже для кожного автора вміщено портрета його. З портретами вийшов курйоз: замість фотографії І. Сенченка надруковано Усенкову (400 ст.).

Складачам краще було б не називати хрестоматії „За 25 літ“ і претендувати на образ літератури української за першу чверть XX віку. Для такого історико-хронологічного завдання може ще й не наспів час. В кожному разі, хрестоматія природно поділяється на дві неоднаково оброблені частини, більшу (228 сторінок) присвячену дореволюційній літературі і меншу (198 сторінок), присвячену сучасній.

Що до першої частини складачі виявили деяку історично-хронологічну об'єктивність. Прикро вражає тільки відсутність М. Чернявського. Другу, починаючи з П. Тичини, складено так, що вона не дає уявлення саме про сучасність.

Тут пророблено надто вже суб'єктивну чистку авторів і тому немає сучасних драматургів — Я. Мамонтова, І. Дніпровського, Ю. Куліша. Немає Остапа Вишні — несерйозний письменник. Нікого немає з закордонних українських письменників. Взагалі багато-кого немає. Українська література була багатша і різноманітніша, ніж її образ у хрестоматії, а головне трохи не така... класична.

Отже і на жаль хрестоматія не порушує загального для таких збірок канону.

М. Д-го

В. Самійленко. Вибрані твори. З переднім словом, примітками і за редакцією Ол. Дорошкевича. „Книгоспілка“, Літературна бібліотека 1923, стор. 56 — 256. Ц. 1 крб. 20 коп.

Читач має як найщиріше повітати це видання „Вибраних творів“ Волод. Самійленка, пам'ятаючи про цілковиту і давню відсутність на книжковому торзі будь-

якої збірки поета. Має воно завдання, як і інші числа „Літературної бібліотеки“, дати, головним чином, українській школі талановитого автора, що ні на хвилину не повинен би зникати з її обрію, як матеріал вивчення та читання. Але, задумане і виконане „над свіжою могилою письменника“, воно неминуче прийняло поминальний характер. Вважаючи, що повного збірника ми дочекаємось іще не скоро, а тимчасом новому читачеві треба подати Самійленка, репрезентованого по можливості всебічно, „справжнього, невтятого Самійленка“, — редактор видання О. К. Дорошкевич, крім Самійленкових поезій, завів до збірника і зразки газетних прозових його фельєтонів, і водевіль „Драма без горілки“, і два-три листи авторові, і спеціально написані для видання спогади Г. П. Житецького та М. М. Могилянського. Не всі ці речі служать задачам виділення найкращих здобутків Самійленкової творчості (його прозові фельєтони малохудожні, його „Драма без горілки“ зовсім слабенька), — але їх історично-літературного значіння, певна річ, відкидати не можна. Всі вони характеризують обставини, серед яких довелося жити і працювати поетові, — „безрадісну добу та безідейне оточення“, що стількох робітників „вивели з українського активу“, — і таким чином в'яжуться з вступною статтею редактора.

Вибір поезій можна визнати цілком задовольняючим: в книзі знайшло місце все, що становить славу Самійленка, як поета. Дещо заперечити можна хіба проти тематичного, як зве його редактор, розподілу віршового матеріалу. Одержавши в свій час пропозицію видавництва, пок. Самійленко уложив, як каже О. К. Дорошкевич, „план своєрідної антології з своїх поетичних творів, розподіливши їх на вісім груп і акуратно перенумеровавши“ (цей план подано в примітках, стор. 221 — 222 рецензованої книжки). Завданням автора тут було „підійти з старим запасом до нового читача“, тому й назви для різних груп поезій він підшукав „бойові“, „ударні“: „Україна за царизма“, „Царизм і бюрократія“ і т. п. Цей розподіл О. К. Дорошкевич і залишив у редактованій книзі, відкинувши одну лише рубрику „ямби“ і трохи змінивши назви інших. От цей поділ: I. На загальні теми. Антологія, лірика. II. Україна за царизма. III. Царизм і бюрократизм. IV. Українські патріоти, галицькі москалефіли. V. Сатиричні поезії на різні мотиви, VI. Поезії присвячені громадським діячам і VII. Переспіви з чужих поетів. Не можемо цей розподіл назвати цілком щасливим: не кажучи про невизначність деяких назов (що промовляє напр. така: „На загальні мотиви“?), про зайву дрібязковість групування поезій, — в книзі слабо виділяються справді характерні для Самійленкової творчості жанри. Гадаємо, далеко краще було б, коли б редактор книги відмовився від плану, що залишився йому від автора (тим більше, що автор не так уж добре орієнтувався в потребах нового читача, як це визнає сам О. К. Дорошкевич), — і розбив весь поетичний набуток Самійленка приблизно на такі характерні та чіткі, що самі собою напрошуються, відділи: I. Лірика (елегії, медитації) II. Ямби (залічуючи сюди всю творчість „музи пламенної сатири“) III. Легка сатира (віршові фельєтони, куплети, поезії під Беранже з рефренами) і IV. Переклади з чужих поетів.

Стаття О. К. Дорошкевича, приложена до книжки, широко закресна і оперта на розмаїтому, ґрунтовно розглянутому матеріалі. В ній знаходимо ряд цікавих біографічних деталей, докладне, хоч інколи може засуворе, змалювання шарів української молоді 80-х р. р. і нарешті цікаві літературні зіставлення, здебільшого нові й свіжі, що з'ясовують генезу Самійленкової манери (Лермонтов, фельєтони Некрасова, російська громадська поезія 60-70 р. р. і т. д.). З дрібних огріхів примотуємо три: 1) ім'я Олексія Толстого в списку російських „парнасців“ 30-х р. р. (ум. р. 1875 і від „Парнасу“ був досить таки далекий) 2) трактування восьмистопових хорейів Самійленкової „Шкоди“, як пародії на „зміст“ і „метрику поважного гексаметра“, і нарешті 3) характеристику Барб'є і Беранже, як сатириків імперії, що може й вірно деякою мірою відносно Беранже, сучасника Наполеона і реставрованих Бурбонів, але зовсім невірно відносно Барб'є, що, як поет сатиричний, належить сливе виключно 30-им р. р. XIX століття.

Наприкінці слід відзначити старанну роботу редактора над текстом, примітками та доданням до приміток бібліографічним покажчиком.

Мик. Зеров

Олена Журлива. Металом горно. ДВУ. 1926 стор. 122, ц. 90 коп.

Самий факт, що Олена Журлива, вибившись наперед, як поет, ще перед Жовтнем і поза Жовтнем, в сучасний момент цілком прийняла жовтневу революцію, стала в лави її співців — факт знаменний і наводить на думки, що правда, вже не нові. Відзначаючи його, ми не будемо, проте, повторювати того, про що мова йде в подібних

випадках, і зосередимо свою увагу на самій лише літературній стороні книги „Металом Горно“.

Книга складається з двох частин. Другу названо — „Лірика“, перша повторює загальну назву збірки. Але й перша — так само лірика, лише лірика революційна, тим часом як друга — лірика інтимних переживань. Коли б, по старому, розподіляти цю лірику на роди, довелося б першу частину назвати — „Оди“, другу — „Романси й елегії“. В творчості поетеси саме Оди є новина. Нелегко від тем про взаємне або невзаємне кохання взятися до таких тем, як героїзм і відвага Червоної Армії, загибель т. т. Вечоркевича та Багінського, 8 березня, 1-го травня, Жовтень, Ленін, сьомі роковини революції, смерть комунара, сила і велич праці, та інш. Та „взявся за гуж, не кажи, що недуж“. Спроба О. Журливої писати оди загалом — в кілька (правда небагато) відривних винятків — все ж не вдалася. Її оди і дитирамби (на стор. 67 вона сама так і говорить: „Дитирамб заводам“) після революційних віршів Чумака Елана, Тичини, Сосюри, Йогансена і багатьох інших аж до недавньої цікавої книги Є. Плужника („Дні“) — справляють вражіння кліше, ледви помітних від частого вживання і придатних хіба для декламації на ювілейні дні в семирічках та дитбудинках (звідси, певна річ, не виходить, що ми гадаємо, ніби в дитячих будинках мають вчити і читати погані вірші — але там, справді, такі читають). Насамперед, вражає убогість лексики і розхожа, загальноприступна, позбавлена впливу, символіка. Кожний шаблон був колись свіжим образом, що викликав одну за одною жагучі асоціації: порівняння капіталіста з пауком свого часу запалювало, так само як і назва царя — „кривавий гад“: тепер ці символи — стара монета, за яку не купиш будь чийї емоції. Та, на жаль О. Журлива і досі підносить її читачеві: Микола (цар) — „кривавий гад“, капітал — паук („і капітал, брудний паук, впаде на вас, на кровососів“, 41: до речі сказати, за кілька рядків цих кровососів названо, очевидно, для того, щоб остаточно їх образити — „інтелігенти“). Образів оспівувати революцію О. Журлива має небагато, вони не виступають за межі кола, позначеного вражіннями від плакатів, газетних статей, чужих віршів, до того не лише нових, але й старих. Революція О. Журливої — вогонь і кров, червоний колір, твердість стали і скеля (і жінка радянська стоїть, як скеля) — з одного боку, а з другого — трони, що раз падають, раз горять (горять і гнилі трони 19), домовини, куди скидають минуле, гади, що полохливо тікають і т. інш. Додаймо до цього — до першої половини — образи машин і заводів, людей в кепі-шапках, слова, от як: „праця“, „творчість“, „м'язи“ — і коло цієї символіки майже замкнуте. Проте, оскільки вона одноманітна, можна бачити, приміром, переглянувши хоча б те, скільки вживалося слів „кров“ і „кривавий“. Просимо читача вибачити за матеріал, поданий тут для майбутнього вивчення питання про літературні шаблони: кров (9), крові (9), покривавлено (10), крові (13), кривавий плач (14), кров'ю писані закони (19), криватий піт (20), котел кривавий 24), в кривавім відблиску подій (26), в кривавих жилах (26), в кривавім ободі (27), хвилі крові (28), кривава Росія (28), кров по багнету (37), криваву плакату (37), крові зливаються ріки (37), кров'ю плакав народ (49), у дні кривавого тотору (59), криваві дії (59), і ворог кров'ю лише змис (59), кривавицею змився (61), од ран кривавих (63) — ну, та як же не запитати поетесу її ж словами: „чого кривавих фарб багато?“ (25). Коли до цього ще додати випадки, коли користалося із слова „червоний“ — можна було б зробити висновок, про надзвичайну одноманітність зорових сприймань поетеси. Та тут не зорові сприймання, а по-просту, сила шаблону.

Перебіг революції поетеса виображує так:

Голосно — лунко ревли жандарі,
Царство звивалося в спазмі,
Тільки червоне пливло десь вгорі,
Й впало на землю виразно.
Впало. Скарало на голову тих,
Хто проповзав землю гадам,
Край, прислухаючись, дивно затих:
„Влада належить вся радам“.

Ось і наслідки зловживання шаблонами. Невже поетеса не розумів, що „червоне“ саме не в горі пливло, а знизу, з народньої гущі повставало. А хіба ті, кого воно покарало, не поповзли після того, як воно їх покарало, а перед тим чи не козирилися вони, високо задерши свої голови. І який це край затих? Чи була в нашій краї тиша перед Жовтнем?.. Ні, не можна чужими, заядленими словами, старими прийомами писання од ні розказати, ні оспівати революції. Не можна, кори-

стаючи з віршів та складу Чупринчиної мови оспівувати революцію та її вождів. А хіба ж це не Чупринчині „дзеньки-бреньки“:

Хто ми, хто ми?
Буреломи,
буревієники
борці, —
перші хвилі в час прибою,
ми відбили власну зброю
з сонцем — прапором в руці (33).

Інших прикладів не подаємо (наслідування Чупринки ми зауважили ще на ст. 30, 82, 112). Та не лише Чупринка, сам Тичина цьому убозству не допоможе (пор. стор. 14: „хворіє місто“ — і „заслабло місто“ у Тичини, або: „назустріч волі молодій порозчиняйте вапні двері“ — і „одчиняйте двері: нареченна йде“ у Тичини, то-що).

Чупринка, Тичина (недотепне поєднання двох імен) — це ще не дивно. Дивніше, читаючи оди О. Журливої, згадати, приміром „Певця в стані русских воинов“ Жуковського. А як не згадати читаючи:

„Хто там на змиленім коневі
летить, як вихор, як гроза“. —

щось ніби: „Но-кто сей рыцарь великан, сей витязь полуночи“, — або: „Хвала наш вихорь — атаман... твой очарованный аркан гроза для супостатов“, то-що.

Отже для революції О. Журлива не знайшла ані своїх слів, ані, взагалі, слів невикористаних. А втім, в морі шаблонів є в неї де-не-де просвіток живого слова. Такий, може, вступний вірш „Металом Горно“, або „Стара, задумана бабуся“, або „ряба хустинка, очі-шккло“. Вони доводять, що поетеса не безнадійно береться до сучасних соціальних тем. У неї просто неправильно поставлено гасло. Вона помилково гадає, що революційність неодмінно потребує вигуків, знаків поклику, гуркоту барабанного. І, починаючи гукати, вона попросту втрачає голос. Колись вона, безперечно, зрозуміє помилку.

Друга „лірична“ частина зі слів автора передмови т. Йогансена — „не виходить до певної міри за межі наслідування сильніших майстрів“. Це до певної міри справедливо. На жаль „сильніші майстри“ тут не тільки Олесь і не тільки Чупринка, але й безлічні незчисленні автори слів до тих романсів, що з них мають наसолоду невибагливі слухачі по різних родинних і неродинних вечірках і журфіксах так званої „середньої інтелігенції“. Тема другої частини — кохання і сполучені з ним міркування за те, що молодість коротка, що добре й повно живеється лише на-весні, що закоханим не треба слів („Ни слова, о друг мой, ни звука“ — романс Чайковського; „Я тебе ничего не сказал“ ще інший романс), що вчора ще він був зі мною, а сьогодні вже ні, що життя не чекає, і треба брати від нього побільше, бо воно коротке, що людині жити тривожно й сумно, коли вона відчуває в собі двоїстість й т. інш. Годі казати, що все це — нове, але під музику, напевно, все це вийшло б дуже гарно. Що ми перед цим говорили за символіку революції, то скажемо кілька слів і про символіку кохання: кохання, звичайна річ, полум'я, пожежа, море щастя — але найголовніше напій: „ще келих повний... пий же, пий“ (74), „і ми пили, пили, впивались“ (80), „п'янію знов“ (94), „душа від щастя п'яна“ (95), „глянь: стоїть ще келих повний“ (118)... Отже, бачимо, що й тут ані свіжості, ані різноманітності. Лише коли-не-коли вдається поетесі торкнутися струни, що рідко бриніли під будь-якою рукою: „Місячні ночі підкрались“, „Похилилася на полі“ „Все ходив, питав очима“ і, може, ще „Що-дня приходить“.

На вивчення шаблонів й кліше в літературі — маленька книжка О. Журливої дає багатий матеріал. Однак, ми сподіваємось — а кілька віршів підсилюють це сподівання — що поетесі пощастить зійти з шляху банальності, і що її власний голос ми ще почуємо.

О. Б.

Іван Дорожній. Проріст. Москва — 1926 р. Стор. 100 і п. 640. Ціна 50 к.

Цю маненьку книжечку складено з 80 поезійок у прозі ритмованих і почасти неточно римованих.

Їхню форму запозичено в народній пісні та в її сучасній міській інтерпретації. Деякі місця особливо початкові нагадують ритмику виконання Духівської капели. Це, наприклад, (33 п'єска):

Два беркути в полі, буркочуть на полі — полинемо брате на гори хребчасті, під хмари...

Інші місця дають немодернізоване підроблення пісні:

Запуміла, запуміла зелена діброва. Заплакала, ой заплакала дівка чорноброва (22 ст.).

Крім селянських українських мотивів є чимало екзотичних, східних:

Мідні кучері на небі... На осиці ятаган. Над водою стогнуть верби, а вода та — Су-Дайра.

Є мотиви міські, навіть футуризовані — „в голові — московські вулиці, скандально переплутались“ і є революційні, як „Ранок повстання“ і „Червоні стрільці“ (70—73 ст.). Є спроби дати не самий лише екзотичний пейзаж, а ще й відбити життя, сучасний побут радянського сходу. Цікава наміром поезія „В аулі“ (80 ст.).

В кожному разі треба зазначити, що автор виявляє нахил до вишукування нових сюжетів у ліриці. Оригінально — „хвилі — шовк Осакотокійський на виставці всесвіту в Японії“ (83 ст.). Та й загальна форма поезій І. Дорожного трохи дивує, вона в нього своєрідна, і їй не можна відмовити музичності.

Свої поезії Дорожній починає співучо, звичайно, неонічними 4-х і навіть 5-складовими стопами, приміром так:

Очерети струнокоясні клоняють голову до расту.

Такий заспів перетворюється зчаста в середині поезії на швидкий речитатив, що знов стає співучий при кінці. Очевидно автор працював коло вигаданої від нього форми і до певної міри довів її гнучкість. Невеличку збіорчку його можна вважати за позитивне явище в сьогорічній літературі.

М. Доленго

Виктор Шкловский. Третья фабрика. Артель писателей „Круг“ 1926, стор. 140.

Виктор Шкловский. Удаchi и поражения Максима Горького. Акд. О-во „Закнига“ 1926, стор. 66.

Нові твори Шкловського надзвичайно яскраво висвітлюють розклад і справжній „кінець“ Опоязу, як окремої історико-літературної школи: тут вони далеко сильніше переконують, аніж будь-яка критика і полеміка супроти Опоязу від представників інших історико-літературних напрямів. Зрозуміла річ, „кінець“ — це не значить, що Шкловський та інші колишні опоязівці раз на все зречуться писати книги й статті, де фігуруватиме „очуднення, конструкція, „канонізація“ і „деканонізація“ словом — увесь ідейний апарат „формалізму“ з відповідною термінологією. Навпаки: як що дехто з колишніх формалістів раптово відмінили загальний напрям роботи і що найменше дбають про збереження „формальної методи“ (Бйхенбаум, Тинянов, Каганський), а інші — передчасно і очевидно назавжди замовкли (Брік, Якобсон), то Шкловському і досі ще не набридло зазначати через кожних десять сторінок, що „літературні форми минають мов хрестові походи“ та що „стара (сюжетова) проза уступається“ перед мемуарами, журналістикою то що. Поважна, мало не десятилітня давність таких тверджень дає змогу гадати, що і року 1936 Шкловський говоритиме про свій, вже тепер застарілий прогноз, цілком незалежно від того, в яким саме напрямі піде на ділі літературна еволюція, — та не в тім справа: адже життєздатність кожного наукового напрямку аж ніяк не визначають сталі переконання окремих його наступників, а тільки внутрішня діалектика, закладена в основу даної концепції. Минають „мов хрестові походи“ (і навіть далеко швидче) не самі лише літературні напрями, а й історико-літературні, надто ж ті з них, які самі не здолають розв'язати питання: що ж вони собою являють: чи наукову теорію, чи журнальну критику, чи, нарешті, своєрідну „безсюжетову“ белетристику. Саме тут твори Шкловського і є найхарактерніші для поширеної в Опоязі плутанини основних історико-літературних понять. Інші формалісти ніколи не наважувались до краю з'ясувати, що вони, власне кажучи, розуміють під „художньою літературою“ та „естетичним фактом“; Тинянов і Бйхенбаум обмежуються тут фігурою замовчування або ховаються за нашвидку кинуті натаки, вважаючи, видимо, це за особливу свою заслугу. Шкловський насамперед ставить крапку над і, а далі реалізує їхній зміст і вже не на словах, а так би мовити, на ділі, — у власних квазі-белетристичних творах: розуміння літератури раз-у-раз відміняється, і література, це виходить те, що певного моменту звикли називати літературою, естетичні ж теорії і переконання —

це просто „естетичні звички“. А що естетичні звички самого Шкловського — це писати якомога недоладніше і то про яких двадцять речей відразу, — то, кінець кінцем, неспромога визначити, де ж саме в його творах кінчається історія і теорія літератури, і де починається белетристика. Фокус (або „спосіб“) — нескладний, але був час, коли він справляв деякий ефект і набув престижу, доки „ідейний вантаж“ формалізму мав певну актуальність. Тепер же, коли „формальна метода“ встигла повернутися (кажучи по-опоязовському) на канонізований і навіть механізований шаблон, нові твори Шкловського справляють враження своєрідної хрестоматії з колишніх його „афоризмів“, приздоблених тузінем-другим анекдотиків з сучасного літературного побуту. Цю немудру механіку гордо взивається „деканонізацією російської прози“. Колись О. М. Котельнікова в дотепній рецензії на книжку Шкловського за Розанова (Мисль № 2, 1922) визначила її як „роман пародійного типу з досить яскраво виявленим головним сюжетом і без комічного обарвлення“. Це сказано було іронічно, вживши „формальної аналізи“ до твору самого Шкловського, але насправду виявилось, що цей і всі наступні твори проводиря і фундатора формальної школи цілком об'єктивно схарактеризовано.

Тут слід іще додати, що на 1926 рік цей жанр „пародійної белетристики без комічного обарвлення“ втратив усю принаду новизни і немов би до краю видихався. І як раз не тому, що нині „час мистецтва скрутний, реставраторський“ або що автор „живе тьмяно, мов у презервативі“ і „губить себе мов меринос губить свою вовну на будяках“, а просто тому, що „герой, дійшовши своєї мети, засинає від утоми“. Літературні можливості жанру вичерпано, і мавр може піти геть.

Отже симптоматичне значіння мають показані вище книжки Шкловського. Що ж до конкретного їхнього змісту, то читач надібає в обох чимало цікавих епізодів та більше менш дотепних міркувань з біографії та психології творчості Максима Горького (в першій книжці) а також і про самого автора (у другій), але крайня фрагментарність і мініатюрні розміри всіх цих анекдотів та афоризмів змучують читача і цілком не відбивають змісту. Всі ці факти і фактики як такі не можуть претендувати на будь-яку наукову цінність, але майбутнім літературним біографіям Максима Горького і Віктора Шкловського колись, як матеріал, напевне прислужаться. Характерно, однак, що саме та історико-літературна школа, яка вбачає в сучасній художній прозі витиснення роману „матеріалами для роману“ (як у Пільняка), сама, кінець-кінцем, здатна дати лише матеріали для історії літератури й журналістики.

В. Державин

Євген Чикаленко. Спогади (1861 — 1907) ч. ч. 1 — 2, Львів. 1925, 172 + 139 стор.

Навряд чи в багато літератур, що їхнє минуле було так мало відоме, як минуле літератури української. Особливо сказати це можна про „літературний побут“, про те, що французи називають *histoire littéraire*: українська літературна історія нам відома лише поодинокими уривчастими фрагментами, і їх далеко не досить, щоб робити будь-які висновки і підсумки. Проте, навряд чи хто нашими часами не йнятиє віри словам мемуариста, сказаним десятків сім років тому: „словесність вивчається як історію, поступінно, із самих джерел; а історія її зберігається не лише по самих книжках, але і в переказах“, (М. Дмитрієв. Мелочи из запаса моей пам'яті). От цих самих переказів ми в українській літературі сливе не маємо і часто-густо навіть найближчі до нас епохи (як от 80-ті роки) доводиться висвітлювати з самих лише літературних документів — книжок. За те, що подібне відношення, подібна реставрація далеко не завжди дає потрібне позитивне виображення, але іноді скидається на кепсько проявлений негатив — говорити багато не доводиться.

Ці слова у великій мірі визначають наше ставлення до „Спогадів“ Єв. Чикаленка. Охоплюючи понад сорок років, вони не тільки дають кілька дуже цікавих нарисів літературно-політичного українського життя трьох десятиріч (80—90 роки), але говорять навіть про багатьох окремих осіб, даючи про них іноді нові і цікаві відомості. Авторкові пощастило протягом довгого часу бути в центрі українського руху і, маючи не аби-який дар спогадів і відтворювання, він зумів надати своїм „Спогадам“ ваги перводжерела і досить цікавого викладу.

Чикаленко почав знайомитись з діями українського національно-культурного руху від ранніх років: ще в пансіоні за учителя географії був у нього П. Ніщинський, але про нього він, зрештою, дуже мало говорить („Це вже був старий чоловік із зовсім білою головою та такою ж гостренькою борідкою; після снідання він приходив на лекції трохи підпитий і тоді був веселий та балакуний“). В тім самім

пансіоні був за учителя історії Л. А. Смоленський, відомий діяч Одеської громади; за нього, за ролю, що її він відігравав в Одесі, автор оповідає не мало нового і цікавого. В середині семидесятих років Чикаленко перейшов до Лизаветградської реальної школи і тут познайомився він з родиною Тобілевичів і з Кропивницьким, був за свідка перших спроб створити регулярний український театр: брати Тобілевичі зорганізували при Громадському клубі гурток аматорів; цей гурток запросив М. Кропивницького на постійне місячне утримання за режисера, актора, декоратора, а разом з тим і драматурга.

Там таки у Лизаветграді Чикаленкові пощастило познайомитися з лікарем П. І. Михалевичем, близьким приятелем В. Антоновича, М. Драгоманова, Ф. Вовка, М. Ковалевського та інших і драгоманівцем з переконань. Михалевич створив свій гурток (а в тім автор пояснює, що „власне це не був організований гурток, чи громада, а так, як в старину бувало — був учитель і були в нього ученики“), де брали участь старший Тобілевич (К. Карий), М. Левицький (кооператор), автор і кілька інших. Подекуди гурток одвідували і М. Кропивницький і М. Садовський. Оповідання про цей гурток цікаве тим, що дає змогу уявити, так-би мовити, побутовий характер подібних гуртків, а їх тоді на Україні було чимало. „Ми збирались то у д-ра Михалевича, то у К. Карого, спочатку для освіднення в українстві; говорив раз-у-раз Михалевич, знайомив нас з учнями М. Драгоманова, читав „Громаду“, що тоді почала виходити в Женеві, оповідав про діяльність „київської Громади“ характеризував нам членів її. Читали ми гуртом і свіжу книжку журналу „Отечественные Записки“, і разом обмірковували статті Щедрина, Михайловського, Блисева та інших. Згодом занялися ми перекладами на українську мову московських народників — белетристів: Левитова, Паумова, Решетникова та інших, над якими працювали гуртом років два; кожний з нас перекладав вдома, а на зібранні гуртом виправляли; д-р Михалевич перекладав з англійської мови Адама Сміта; потім, підчас циклону, всі ці переклади попали в руки жандармів і десь загинули“. Звичайний і дуже характерний був і кінець гуртка: один з членів, Дьяченко, виявилось, був „Юдою — предателем“ і на гурток „налетів циклон і розкидав, розметав його членів по різних кутках європейської та азійської Росії“.

Закінчивши реальну школу, Чикаленко хотів улаштуватися в Київі, з рекомендації Михалевича познайомився з В. Антоновичем і М. Лисенком, але після деяких невдач, переїхав спочатку до Москви, а після до Харкова. Надто цікаві сторінки про Харківські студентські українські організації і Харківську громаду: досі в пресі були вміщені лише натяки на склад, на роботу Громади і спогади Чикаленкові вперше дають вичерпні відомості за неї. Відомості ці тим цінніші, що залишилось дуже небагато свідків тодішнього українського громадського життя. Автор цієї рецензії застав ще живими деяких громадян (Я. С. Станіславського, М. С. Лободовського) і записав дещо з їхніх слів. Слід відзначити, що ці оповідання основними своїми рисами збігаються з тим, що пише про це С. Чикаленко. Дуже яскравими фарбами змальовано характерні постаті Д. Пильчикова і М. Лободовського. Лободовський, до речі, залишив після себе спогади, які слід видати уже хоча б тому, що він відігравав в українському русі досить оригінальну ролю.

Кілька дальших розділів не так цікаві, бо в них говориться переважно про особисті обставини автора. Цікаве лише оповідання за розглом Лизаветградського гуртка та за арешт автора: в оповіданні цім є кілька окремих рисочок, що характеризують як ставились офіційні та поліційні кола до українського руху в середині 80-их років.

90-ми роками С. Чикаленко поселився в Одесі і вступив до Одеської Громади одної з двох (друга — Київська) з певною організацією і дуже жвавою діяльністю. Одеська Громада існувала від 70-их років (створили її Л. Смоленський, М. Климович, М. Боровський та інші) і, як і Київська, мала аж надто суворі правила прийому нових членів. Коли вступав Чикаленко до Громади, в центрі її стояли М. Кошар і Л. Смоленський. Смоленський був у великій мірі й ідеологом її: „він не раз доводив, що Громада Київська, а за нею і Одеська, мають через Кирило-Методієвське Брацтво зв'язок з тими українськими Брацтвами, що колись врятували Україну від колонізації, і прорікав, що колись отакі організації, як громада врятують Україну і від Московського ярма, а через те надавав великого значіння існуванню Громад“. Думка дуже знаменна, щоб схарактеризувати національно-просвітнянський український рух 80—90-их років; вона, по суті, уже сама собою була цілою програмою і, в усякому разі, визначала всю практичну діяльність Громади. Вона, ця діяльність, зосереджувалась головним-решом в словниковій комісії (праця цієї комісії дала відомий українсько-російський словник М. Уманця і А. Спілки); а

пізніше в бібліографічній; зовні ж вона виявлялась в більш-менш періодичних ве-чірках, куди „п.иходили члени громади з жінками, а часом і з дорослими людьми, так що народу збиралося часто-густо більше п'ятидесяти душ“. Звичайно, траплялись протести проти такої „просвітнянської“ (тоді цього слова ще не було) розваги, але як каже Є. Чикаленко, протести ці особливого успіху не мали: „Громада складалася з людей різних політично-соціальних світоглядів, об'єднаних не програмою, бо ніякої програми у громад не було, а тільки любов'ю до українського слова“.

Там таки, в Одесі познайомився автор „Спогадів“ з М. Коцюбинським. Змалюваний від нього портрет письменника збігається з звичайним; заслуговують на увагу лише вказівки про штучність та солодкуватість поводження його з людьми: „В обходженні з людьми, — пише Є. Чикаленко, — він був незвичайно милий, люб'язний і завжди намагався говорити людям тільки приємне; отся, сказати б, сахарнова солодкість його нагадувала польське виховання і відгонила нещирість, що не наближало до нього людей, а навпаки віддаляло, а тому, хоч усі ставились до нього з великою повагою й високо ставили його як нашого найкращого письменника, майже ніхто з ним близько не приятелював“. Обминаючи тут мову про те, оскільки ця характеристика відповідає дійсності, наводимо її тут, як посвідчення, що автор „Спогадів“ аж ніяк не підпадає чарам імен і осіб і здатний ставитись до них — хай помилково, але критично. — В іншому місті автор кількома несподіваними рисами характеризує відомого російського критика і публіциста М. К. Михайловського. Познайомившись з ним на одному вечорі, автор разом з кількома українцями „звернувся до нього з питанням, чому його журнал ніколи не обізнаний про український рух і не протестує проти нечуваного в світі злочинства, забороняючи... українське слово“. На це Михайловський відповів приблизно так: „На пожеаре кож-дй спасаєт свое имущество; мы спасаем свое, а вы спасайте свое“. По суті, — до-дає від себе автор, — він був російський централіст, якому українська справа б ла не до душі, і він про неї ніколи й словом не обізнався, хоч раз-у-раз звертав увагу в своїх статтях на найдрібніші теми в житті російського громадянства, тому то й відповів нам так невразно, ухилиючись від правдивої відповіді“.

На Одеський період життя Є. Чикаленко припадає і участь його (що правда дуже пасивна) у „Всеукраїнській Загальній Організації“, що її 1897 року задумали О. Кониський і В. Антонович. Була думка організувати в одну громаду всіх свідо-мих українців, розкиданих на цілому просторі Російської імперії. Дарма, що деякі зацікавлені особи повставали проти цього (приміром, С. Чикаленко доводив, що чимало українців уже об'єдналися в тодішні громади і тому було б далеко правиль-ніше, замість індивідуальних запрошень зібрати представників громад), у вересні 1897 року відбувся організаційний з'їзд, на який представники громад Київської, Одеської і Петербурзької не прибули. Присутні (до 50-ти з різних кутків Укра-їни“) ухвалили створити організацію і обрали раду.

Проживши кілька дальших років на селі і там хліборобивши, Є. Чикаленко 1900 р. переїхав до Києва і знову поринув в українське громадське життя. Другу половину другого томуку „Спогадів“, присвячено різним проявам цього життя. Перед очима читача проходить „Київська Стара Громада“ — найтипівішими своїми представ-никами, проходить заплутана і невразна навіть тепер всіма своїми деталями історія з обробкою українського словника Б. Грінченком. Каже він і про „Загальну Безпар-тійну Українську Організацію“, що за члена ради її став він, приїхавши до Києва, і про окремих її членів (І. Шрага, В. Степаненка, В. Винниченка). Наприкінці „Спо-гадів“ згадано за ювілейне шанування М. Лисенка, про святкування відкриття пам'ятника Котляревському і, наешті, про початок японської війни. Ця частина „Спогадів“ не так зацікавлює, можливо тому, що автор, кажучи про нещодавній порівняно час, не так докладно змальовує його, здебільша говорить натаками, багато дечого обминає зовсім.

Як бачимо, два невеличких томуки „Спогадів“ Є. Чикаленка подають на за-гал широкий і різноманітний матеріал. Протягом кількох десятиліть автору довелося жити по різних центрах українського громадського життя і про нього йому вдалося розповісти, не випинаючи себе на перший план, не кажучи про себе в першу голову. Оце саме читач також поставити за заслугу мемуаристові. З чисто зовнішніх обставин „Спогади“ не матимуть у нас великого поширення... Хотілось би, однак, побажати, щоб зазнайомилися з ними наші історики та історики літератури: вони найдуть в цих книжках чимало цікавого і цінного для себе.

І. Айзенштот

Приймається передплату на 1927 рік

НА ДИТЯЧІ ГАЗЕТИ ТА ЖУРНАЛИ

„НА ЗМІНУ“

Всеукраїнська газета юних піонерів ім. Леніна

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

Газета без ілюстр. додатку		Газета з ілюстр. додатком	
1 рік	1 крб. 80 к.	1 рік	2 крб. 20 к.
6 міс.	— 90 к.	6 міс.	1 крб. 10 к.
3 міс.	— 45 к.	3 міс.	— 60 к.

Виходить чотири рази на місяць

„ЮНЫЙ ЛЕНИНЕЦ“

Иллюстрированная газета детской коммунистической организации юных пионеров. □□ На русском языке.

ПОДПИСНАЯ ЦЕНА:

1 год	1 руб. 80 коп.
6 мес.	— 90 коп.
3 мес.	— 45 коп.

Виходить чотири рази в місяць

„ЧЕРВОНІ КВІТИ“

Багато ілюстр. двотижневий журнал для дітей шкільного віку

ПЕРЕДПЛАТА:

1 рік	6 крб. —
6 міс.	3 крб. 25 коп.
3 міс.	1 крб. 75 коп.

„ОКТЯБРЬСКИЕ ВСХОДЫ“

Двухнедельный иллюстрированный детский журнал
На русском языке

ПОДПИСНАЯ ЦЕНА:

1 год	6 руб. —
6 мес.	3 руб. 25 коп.
3 мес.	1 руб. 75 коп.

ПЕРЕДПЛАТУ НАДСИЛАЙТЕ
ДО ГОЛОВНОЇ КОНТОРИ СЕКТОРУ ПЕРІОДВИДАНЬ ДВУ
Харків, вул. Енгельса, 19

Передплатити можна у книгарнях Держвидаву України, в усіх філіях „Книгоспілки“, в поштово-телеграфних конторах та залізничних кіосках.

НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ ВІСНИК

== ЩОМІСЯЧНИЙ ЖУРНАЛ ==
ТЕХНІЧНОЇ НАУКИ ТА ПРОМИСЛОВОСТИ
ОРГАН ТЕХНІЧ. СЕКЦІЇ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА

ПРИ УКРАЇНСЬКІЙ АКАДЕМІЇ НАУК

В ЖУРНАЛІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ:

наукові робітники Української Академії Наук, технічних
науково-дослідчих кафедр та
ВУЗ'ів УСРР і Союзу, а також ВИДАТНІ ІНЖЕНЕРИ
та технічні робітники державних трестів та підприємств

ВИДАТНІ ВЧЕНІ та ІНЖЕНЕРИ ЗАКОРДОНУ

ПЕРЕДПЛАТА:

1 рік . . . . . 12 карб.		3 міс. . . . . 3 карб.
6 міс. . . . . 6 карб.		Окреме число — 1 карб. 25 к.

ПЕРЕДПЛАТУ НАДСИЛАЙТЕ НА АДРЕСУ:

Харків, вул. Енгельса, 19, Головна Контора Сектору Періодвидань ДВУ

ВИЙШОВ З ДРУКУ ЖУРНАЛ

„ЖИТТЯ Й РЕВОЛЮЦІЯ“

Ч. 11 за листопад

розіслано передплатникам і поступив у продаж по філіях ДВУ, Книгоспілки
та залізничних кіосках

ЗМІСТ. Красне письменство. Д. Фальківський — Нас тільки сотня. Г. Косяченко — Жовтень. П. Тичина — З кримського циклю. М. Чорний — В саду. Е. Верхари — Бунт. Е. Верхари — Місто. К. Поліщук — Людина й собака. А. Чайківський — Краща смерть як неволя. **Культура. Мистецтво. Побут.** Я. Савченко — Дмитро Загул. С. Савченко — Еміль Верхари. С. Гаєвський — Полемика за зміст і форму та сюжет. Т. Черняхівський — Кільки думок неспеціяліста про школу й літературу. **З нашого минулого.** П. Рулін — Український друк та царська цензура. **Політика. Наука. Техніка.** О. Попов — Село та господарче будівництво пролетаріату. О. Берзаківський — Дніпрельстан. П. Бензя — До історії революційного руху на Україні. Ю. Михайлів — Шляхи української кераміки. **З поточних нотаток.** Святкування 9-х роковин Жовтневої революції (96). Дніпрельстан (96). Акад. В. М. Гнатюк (97). Ювілей Д. Загула (98). Всесоюзний перепис людности (99). Постійні курси бібліотекознавства (99). Охорона пам'яток старовини (102). Лист до редакції (103). **Серед книжок та журналів.** В. Самійленко. Вибрані твори — Б. Якубський (104). Я. Щоголів. Поезії — П. Филипович (104). А. Франс. Світання — С. Савченко (105). Я. Мамонтів. Веселий хам Батальйон мертвих — П. Рулін (106). Світ. Люстр. журнал — Д. Рудик (108). А. Луначарський. Історія зах.-європ. літератури — Є. Айзеншток (110). Книжки, що вийшли на Україні у вересні — жовтні 1926 р.

ВІДКРИТО ПРИЙОМ ПЕРЕДПЛАТИ НА 1927 РІК

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

На 1 рік . . . . . 7 карб. —
На 1/2 року . . . . . 3 карб. 75 к.
На 3 місяця . . . . . 2 карб. — к.
На 1 місяць . . . . . „ 70 к.

ПЕРЕДПЛАТУ НАДСИЛАЙТЕ ДО ГОЛОВНОЇ КОНТОРИ ПЕРІОДСЕКТОРУ (Харків, вул. Енгельса, 19).
Для Правобережжя — ПРАВОБЕРЕЖНИЙ КОНТОР!
ПЕРІОДСЕКТОРУ ДВУ. (Київ, вул. Короленка, 49).

БАГАТО ІЛЮСТРОВАННИЙ
НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИЙ
ЖУРНАЛ
„ЗНАННЯ“

□□ ВИХОДИТЬ ДВА РАЗИ НА МІСЯЦЬ □□

КОЖНИЙ СВІЙ ВІДДІЛ
„ЗНАННЯ“

ІЛЮСТРУЄ БАГАТЬМА МАЛЮН-
КАМИ ТА ФОТОГРАФІЯМИ

В ЖУРНАЛІ
„ЗНАННЯ“

беруть участь найвидатніші
науково-літературні
сили

ПЕРЕДПЛАТА:

1 рік . . . . . 6 крб. —
6 міс. . . . . 3 крб. 25 коп.
3 міс. . . . . 1 крб. 75 коп.

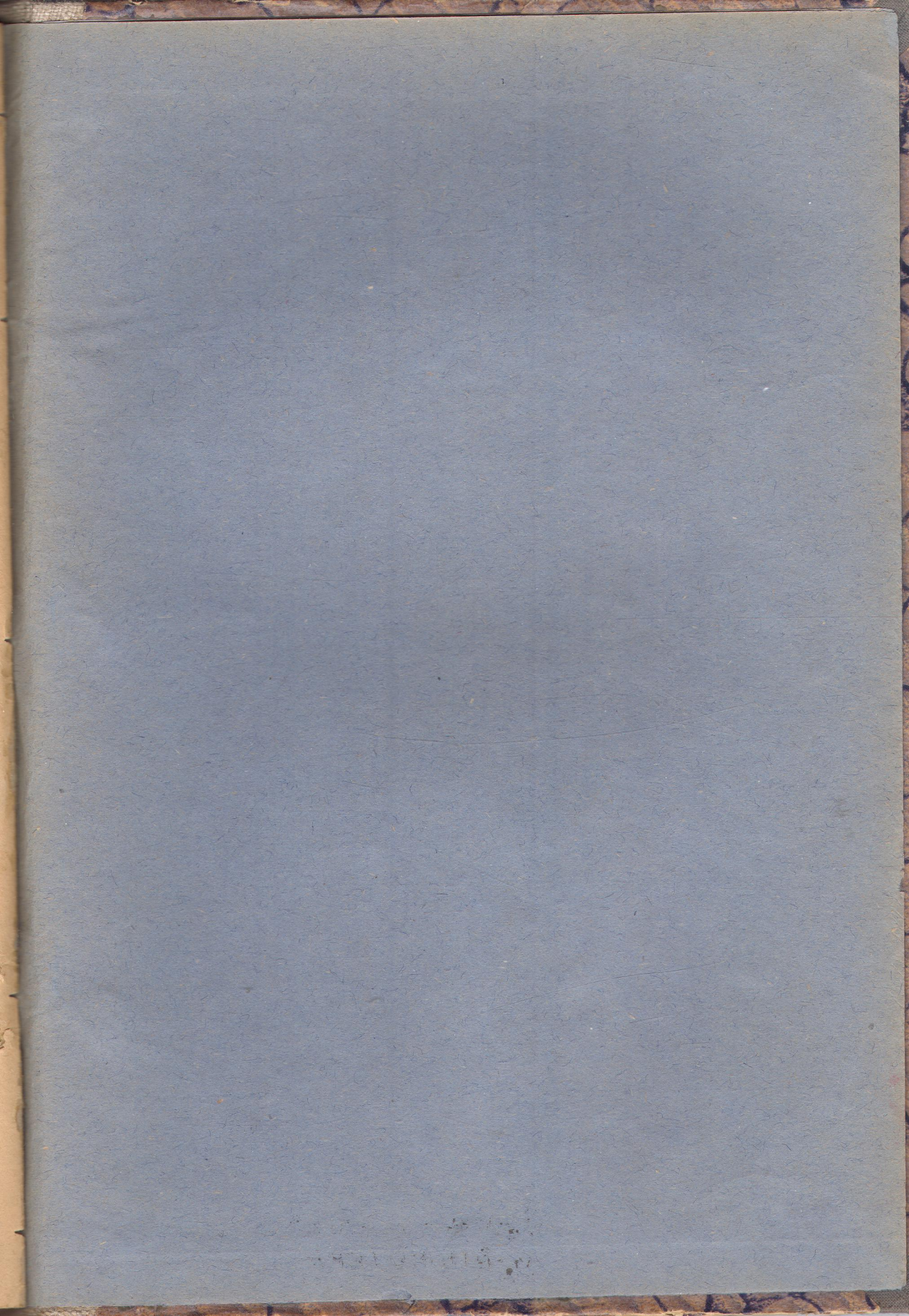
**ПЕРЕДПЛАТУ НАДСИЛАЙТЕ
ДО ГОЛОВНОЇ КОНТОРИ
СЕКТОРУ ПЕРІОДВИДАНЬ ДВУ**

Харків, вул. Енгельса, № 19

ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВА

БІБЛІОТЕКА

1-40